

(5) პარამეტრები, რომელიც არ არის დაკავშირებული CO₂ ემისიასთან

(a) შინაური პირუტყვი: მეწველი [1000 თავი], არამეწველი [1000 თავი], ცხვარი [1000 თავი], ღორი [1000 თავი], ფრინველი [1000 ფრთა]

	ერთეული	2005 წ	2010 წ	2015 წ	2016 წ	2017 წ
მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი	ათასი თავი	1,226	1,100	992	963	910
კამეჩი	ათასი თავი	23	17	15		
ცხვარი	ათასი თავი	720	597	842	876	856
თხა	ათასი თავი	96	57	50	61	51
ცხენი	ათასი თავი	43	0	0		
ღორი	ათასი თავი	455	110	161	136	151
ფრინველი	ათასი ფრთა	7,482	6,522	8,309	8,238	8,386

წყარო: [საქსტატი - პირუტყვის სულადობა](#).

(b) აზოტის გაფრქვევა ხელოვნური სასუქების გამოყენების შედეგად [კტ აზოტი]

	ერთეული	2005 წ	2010 წ	2015 წ	2016 წ	2017 წ
N ₂ O (ხელოვნური სასუქი)	კტ	910	990	980	1000	780

წყარო: [საქართველოს მეოთხე ეროვნული შეტყობინება კლიმატის ცვლილების შესახებ გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი \[2005-2017\]](#).

(c) აზოტის გაფრქვევა ნაკელის შედეგად [კტ აზოტი]

	ერთეული	2005 წ	2010 წ	2015 წ	2016 წ	2017წ
N ₂ O	კტ	1040	900	1140	1160	1090

წყარო: [საქართველოს მეოთხე ეროვნული შეტყობინება კლიმატის ცვლილების შესახებ გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი \[2005-2017\]](#).

(d) აზოტი, რომელიც ფიქსირდება N - აზოტშემცველი კულტურებით [კტ აზოტი]

	ერთეული	2005 წ	2010 წ	2015 წ	2016 წ	2017 წ

N20 (ნიადაგებში შეტანილი ორგანული N სასუქები)	კტ	370	310	400	400	380
---	----	-----	-----	-----	-----	-----

წყარო: საქართველოს მეოთხე ეროვნული შეტყობინება კლიმატის ცვლილების შესახებ გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი [2005-2017].

(ე) მოსავლის ნარჩენებიდან ნიადაგებში დაბრუნებული აზოტის რაოდენობა [კტ აზოტი]

	ერთეული	2005 წ	2010 წ	2015 წ	2016 წ	2017 წ
N20 (ნიადაგებში მოსავლის ნარჩენების დაშლა)	კტ	210	70	120	120	90

წყარო: საქართველოს მეოთხე ეროვნული შეტყობინება კლიმატის ცვლილების შესახებ გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი [2005-2017].

(ფ) დამუშავებული ორგანული ნიადაგების ფართობი [ათასი ჰექტარი]

	ერთეული	2010 წ	2015 წ	2016 წ	2017 წ	2018 წ	2019 წ	2020 წ
წლიური კულტურები	ათასი ჰექტარი	256.7	263.7	240.0	220.3	207.1	203.0	209.9
მუდმივი კულტურები	ათასი ჰექტარი				120.8			127.9

წყარო: საქართველოს მეოთხე ეროვნული შეტყობინება კლიმატის ცვლილების შესახებ გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი [2005-2017].

(გ) მუნიციპალური მყარი ნარჩენების (MSW) წარმოქმნა

	ერთეული	2015 წ	2016 წ	2017 წ	2018 წ	2019 წ	2020 წ
მუნიციპალური მყარი ნარჩენი	ათასი ტონა	774.7	870.3	922.1	977.4	994.6	973.3

წყარო: საქსტატი.

(ჰ) ნაგავსაყრელზე მოხვედრილი მუნიციპალური მყარი ნარჩენებიდან წარმოქმნილი მეთანი

	ერთეული	2005 წ	2010 წ	2015 წ	2016 წ	2017 წ	2018 წ	2019 წ	2020 წ	2025 წ	2030 წ
მეთანი მყარი მუნიციპალური ნარჩენიდან	გგ CO ₂ ეკვ	824	881	894	1,016	1,073	1,069	1,112	1,135	1,212	1,301

წყარო: საქართველოს მეოთხე ეროვნული შეტყობინება კლიმატის ცვლილების შესახებ გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი [2005-2017].

(i) მუნიციპალური ნაგავსაყრელებიდან აღდგენილი მეთანის წილი ჯამური CH₄-დან გგ CO₂ ეკვ

საქართველოში, ნაგავსაყრელებიდან მეთანი არც მოიპოვება და არც იწვება, ამიტომ მეთანის ამოღების (ჩაჭერის) კოეფიციენტი R = 0. გარდა ამისა, არ არსებობს მეთან-ჟანგვითი მასალით დაფარული მართვადი ნაგავსაყრელი მოედნები და ამიტომ ჟანგვის კოეფიციენტიც OX=0

	ერთეული	2005 წ	2010 წ	2015 წ	2016 წ	2017 წ	2018 წ	2019 წ	2020 წ	2025 წ	2030 წ
მეთანის აღდგენა ნაგავსაყრელებიდან	%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

წყარო: [საქართველოს მეოთხე ეროვნული შეტყობინება კლიმატის ცვლილების შესახებ გაეროს ჩარჩო კონვენციისადმი \[2005-2017\]](#).

დანართი I: მე-3 თავში განხილული მიმართულებებისთვის გამიზნული ღონისძიებები მოკლე აღწერა

პოლიტიკა და ღონისძიებები - დეკარბონიზაციის მიმართულება: სათბურის გაზების ემისია და მოცილება

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
მიზანი 1.1: საწარმოო პროცესებიდან და პროდუქციის მოხმარებიდან (IPPU) წარმოქმნილი ემისიების შემცირება 5%-ით საკონტროლო დონესთან შედარებიდან.				
<p>GHG-1: აზოტის მჟავას წარმოება სათბურის გაზების დაბალი გამოყოფით.</p> <p>აზოტის მჟავას მწარმოებელი ქარხნები აღჭურვება უახლესი ტექნოლოგიით, მათი წარმოების ციკლიდან N₂O- ს ემისიების მოცილების მიზნით.</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა	როგორც ჩართულმა კომპანიამ განაცხადა N ₂ O ემისია შემცირდა	საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო შპს რუსთავის აზოტი	2021-2024 ღონისძიების განხორციელების დასაწყისი და შემდგომი გაგრძელება
<p>GHG-2: კონკრეტული საწარმოებისთვის ემისიის კოეფიციენტების შემუშავება.</p> <p>მონაცემთა მართვის სისტემის დანერგვა, რომელიც მოიცავს საწარმოების ემისიის კოეფიციენტებს, სექტორის ემისიებისა და შემარბილებელი პოტენციალის უკეთ შესაფასებლად.</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა	ემისიის კოეფიციენტები შემუშავებული და წარმოდგენილი ა საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ	საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო კერძო საწარმოები	2021-2024 ზომის განხორციელების დასაწყისი და შემდგომი გაგრძელება

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
მიზანი 1.2: სასოფლო-სამეურნეო წარმოებიდან წარმოქმნილი ემისიების შემცირება და სასოფლო-სამეურნეო სექტორში ნახშირბადის დაბალი მოხმარების მიდგომების მხარდაჭერა.				
GHG-3: პირუტყვის საკვების შეცვლა. <p>პირუტყვის საკვების ხარისხის 20% –ით გაზრდა, იწვევს ნაწლავის ფერმენტაციიდან ემისიების შემცირებას.</p>	<p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>აღრიცხული მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის წილი, რომელიც იღებს გაუმჯობესებულ ი ხარისხის საკვებს.</p>	<p>საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. სასოფლო სამეურნეო მწარმოებლები.</p>	<p>2021-2024 წწ ღონისძიების განხორციელების დასაწყისი და შემდგომი გაგრძელება.</p>
GHG-4 ხარჯსარგებლიანობის ანალიზი და ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთება, პირუტყვის საკვების ხარისხის საუკეთესო ვარიანტების გამოსავლენად. <p>გაუმჯობესებულია პოლიტიკის პოტენციური ვარიანტების გააზრება, რათა 2023-2024 წლების კლიმატის სამოქმედო გეგმისთვის ახალი ქმედებების იდენტიფიცირება მოხდეს.</p>	<p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>ტექნიკური ანალიზის ანგარიშის მომზადება.</p>	<p>საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. დონორების მხარდაჭერა.</p>	<p>2021-2024 წწ.</p>
GHG-5: ხარჯსარგებლიანობის ანალიზი და ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთება, ნაკელის მართვის საუკეთესო ვარიანტების იდენტიფიცირების მიზნით. <p>უმჯობესდება პოლიტიკის პოტენციური ვარიანტების გააზრება,</p>	<p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა</p>	<p>ტექნიკური ანალიზის ანგარიშის მომზადება</p>	<p>საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. დონორთა მხარდაჭერა.</p>	<p>2021-2024 წწ.</p>

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
2023-2024 წლების კლიმატის სამოქმედო გეგმაში ახალი ქმედებების იდენტიფიცირებისათვის.				
<p>GHG-6: კვლევა და ტექნიკურ-ეკონომიკური მიზანშეწონილობის დადგენა კოოპერატივების წარმატებით და ფართო მასშტაბებით შექმნასთან დაკავშირებით.</p> <p>უმჯობესდება პოლიტიკის პოტენციური ვარიანტების გააზრება, 2023-2024 წლების კლიმატის სამოქმედო გეგმაში ახალი ქმედებების იდენტიფიცირებისათვის.</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	ტექნიკური ანალიზის ანგარიშის მომზადება.	საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. დონორების მხარდაჭერა.	2021-2024 წწ.
<p>GHG-7: კვლევები და საკონსულტაციო პროცესები, საქართველოსათვის ეკონომიკური და სოციალურად მიზანშეწონილი, კლიმატთან ოპტიმიზირებული (CSA) სოფლის მეურნეობის განსაზღვრისათვის.</p> <p>უმჯობესდება პოლიტიკის პოტენციური ვარიანტების გააზრება, 2023-2024 წლების კლიმატის სამოქმედო გეგმაში ახალი ქმედებების იდენტიფიცირებისათვის.</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	ტექნიკური ანალიზის ანგარიშის მომზადება.	საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. დონორების მხარდაჭერა.	2021-2024 წწ.

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>GHG-8: განათლების და ცნობიერების ამაღლების სტრატეგიის შემუშავება (მათ შორის სინთეზური სასუქების გამოყენებასთან დაკავშირებით).</p> <p>უმჯობესდება პოლიტიკის პოტენციური ვარიანტების გააზრება, 2023-2024 წლების კლიმატის სამოქმედო გეგმაში ახალი ქმედებების იდენტიფიცირებისათვის.</p>	<p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>ტექნიკური ანალიზის ანგარიშის მომზადება.</p>	<p>საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.</p> <p>დონორების მხარდაჭერა.</p>	<p>2021-2024 წწ.</p>
<p>მიზანი 1.3: ნახშირორჟანგის შთანთქმის 10%-ით გაზრდა მიწათსარგებლობის, მიწათსარგებლობის ცვლილებების და სატყეო სექტორში (LULUCF).</p>				
<p>GHG-9: დეგრადირებული ტყის ნაწილის აღდგენა (მათ შორის ხანძრის ადგილების) გატყიანების გზით.</p> <p>625 ჰექტარი დეგრადირებული ტყის აღდგენა (მათ შორის ხანძრის ადგილების) გატყიანების გზით.</p>	<p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>აღდგენილი ტყის ტერიტორია (ჰექტარი) ეროვნული სატყეო სააგენტოს მონაცემებით.</p>	<p>სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.</p> <p>საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.</p>	<p>2020-2024 წწ</p>
<p>GHG-10: დეგრადირებული ტყის აღდგენა ბუნებრივი აღდგენის ხელშეწყობის გზით.</p> <p>2,411 ჰექტარი დეგრადირებული ტყის აღდგენა ბუნებრივი აღდგენის ხელშეწყობის გზით.</p>	<p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>აღდგენილი ტყის ტერიტორია (ჰექტარი) განმახორციელებელი პარტნიორების მონაცემებით.</p>	<p>სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო:</p> <ul style="list-style-type: none"> - თბილისის მერია; - სსიპ აჭარის სატყეო სააგენტო; - ახმეტის მუნიციპალიტეტის დაქვემდებარებაში მყოფი არასამეწარმეო იურიდიული პირი 	<p>2019-2022 წწ (გაგრძელდება 2024 წლის მანძილზე)</p>

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
			<p>”თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია” ;</p> <p>-საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.</p>	
<p>GHG-11: ტყის მდგრადი მართვის პრაქტიკის დანერგვა ტყის მდგრადი მართვის გეგმების განხორციელების გზით.</p> <p>ტყის მდგრადი მართვის პრაქტიკის დანერგვა ტყის 402,109 ჰექტარ ფართობზე, მდგრადი მართვის გეგმის განხორციელების გზით, რომელიც შემუშავებული და დამტკიცებულია 11 მუნიციპალიტეტისთვის;</p> <p>ის მოიცავს ისეთი ღონისძიებების მხარდაჭერას, როგორცაა საჭირო ინფრასტრუქტურის განვითარება /მოვლა შენახვა/ ჭრები/ ტყის აღდგენა / სანიტარული ჭრები და სხვა.</p>	<p>ტყის კოდექსი /კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>მდგრადი მართვის ქვეშე მოფი ტყეები (ჰექტარი) 11 მუნიციპალიტეტში.</p>	<p>სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო:</p> <ul style="list-style-type: none"> - გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება; - სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება ტყისა და ბიომრავალფეროვნების დეპარტამენტი; - ახმეტის მუნიციპალიტეტის დაქვემდებარებაში მყოფი არასამეწარმეო იურიდიული პირი ”თუშეთის დაცული ლანდშაფტის ადმინისტრაცია” - საერთაშორისო ორგანიზაციები; <p>-სსიპ "დაცული ტერიტორიების სააგენტო;</p> <p>-საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.</p>	<p>2021-2022 წწ (გაგრძელება 2027 წლამდე)</p>
<p>GHG-12: ტყის მდგრადი მართვის პრაქტიკის დანერგვა ზედამხედველობისა და</p>	<p>ტყის კოდექსი / კლიმატის სტრატეგია და</p>	<p>სატყეო სააგენტოს მიერ განახლებული რეგულაციები,</p>	<p>სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო:</p>	<p>2021-2022 წწ (გაგრძელება 2027 წლამდე)</p>

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>შესაძლებლობების განვითარების გზით.</p> <p>ტყის მდგრადი გამოყენებისა და ზედამხედველობის პრაქტიკა, 270,807 ჰა ტყის ტერიტორიაზე განხორციელდება: შეშის მდგრადი წარმოების; სამართლებრივი ბაზის განმტკიცების; ცოდნისა და განვითარების შესაძლებლობების მენეჯმენტის; გაზომვის; ანგარიშგებისა და ვალიდაციის (MRV) სისტემების გაუმჯობესების ხელშეწყობით.</p>	სამოქმედო გეგმა.	პროცედურები და ეფექტური ზედამხედველობის ოქმები.	<p>- გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება;</p> <p>- სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი;</p> <p>- არასამთავრობო ორგანიზაციები და საერთაშორისო ორგანიზაციები.</p>	
<p>GHG-13: ტყის მდგრადი მართვა და/ან დაცვა, ზურმუხტის ქსელში.</p> <p>ზურმუხტის ქსელის „სპეციალური კონსერვაციული მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიებზე“ (ASCI) 643,100 ჰა ტყის მდგრადი მართვა და/ან დაცვა.</p>	ტყის კოდექსი / კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	დაცული და მდგრადად მართული ტყის ფართობი (ჰექტარი) ზურმუხტის ქსელში. შესაბამისი სააგენტოს ანგარიში	<p>სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულებაბიომრავალფეროვნებისა და სატყეო დეპარტამენტი.</p> <p>სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.</p> <p>სსიპ "დაცული ტერიტორიების სააგენტო.</p>	2021-2024 წლები (გაგრძელდება 2030 წლამდე).
<p>GHG-14: ახალი დაცული ტერიტორიების ტყის ტერიტორიების დაცვა და/ან მდგრადი მართვა.</p> <p>ტყის ტერიტორიის დაცვა და/ან მდგრადი მართვა</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	დაცული და/ან მდგრადი მართული ტყის ფართობი (ჰექტარი) ახლადდაარსებულ დაცულ	სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო. დონორების მხარდაჭერა.	2021-2022 წწ (გაგრძელდება 2024 წლამდე.)

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>ახალ დაცულ ტერიტორიებზე:</p> <ul style="list-style-type: none"> - რაჭის ეროვნული პარკი - 16 684 ჰა; - კვერეთის აღკვეთილი - 14 711 ჰა; - ტანას აღკვეთილი - 10 929 ჰა; - ტანასა და თემამის დაცული ლანდშაფტი - 10 217 ჰა; - მაჭახელას დაცული ლანდშაფტი - 3 326 ჰა; 		ტერიტორიებზე (შესაბამისი სააგენტოს ანგარიში).		
<p>GHG-15: სატყეო საკითხებთან დაკავშირებით სექტორთაშორისი კოორდინაციის გაძლიერება და მხარდაჭერა.</p> <p>სატყეო საკითხებთან დაკავშირებით დარგთაშორისი კოორდინაციის გაღრმავება და მხარდაჭერა.</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	ანგარიშგება სექტორთაშორისი კოორდინაციის განმტკიცების ღონისძიებების შესახებ.	სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება ტყისა და ბიომრავალფეროვნების დეპარტამენტი. დონორების მხარდაჭერა.	2021-2022 წწ ღონისძიების განხორციელების დასაწყისი და შემდგომი გაგრძელება.
<p>GHG-16: ტყეების მდგრადი მართვის ხელშეწყობა მისი მრავალფუნქციური გამოყენების მხარდაჭერით, საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებით და ტყის რეფორმის პროცესებში საზოგადოების ჩართულობით.</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	სააგენტოს ცნობით შემცირდა მოსახლეობის მხრიდან ზეწოლა ტყეებზე, როგორც მერქნის წყაროზე.	-სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება ტყისა და ბიომრავალფეროვნების დეპარტამენტი. - სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო. - სსიპ გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი.	2021-2022 წწ (გაგრძელდება 2030 წლამდე).

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
ტყეების მდგრადი მართვის ხელშეწყობა, ტყეების მრავალ ფუნქციური გამოყენების მხარდაჭერა, საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება და ტყის რეფორმის პროცესებში საზოგადოების ჩართულობის მხარდაჭერა.			<p>- სსიპ აჭარის სატყეო სააგენტო.</p> <p>- ახმეტის მუნიციპალიტეტის დაქვემდებარებაში მყოფი არასამეწარმეო იურიდიული პირი "თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია".</p>	
მიზანი 1.4: ნარჩენების სექტორის დაბალნახშირბადიანი განვითარების ხელშეწყობა კლიმატგონივრული და ენერგოეფექტური ტექნოლოგიებისა და მომსახურებების წახალისების გზით				
<p>GHG-17: ოფიციალური არასახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელების დახურვა.</p> <p>არსებული ოფიციალური მუნიციპალური ნაგავსაყრელების დახურვა.</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	დახურული არასახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელები ს რაოდენობა.	<p>- რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო.</p> <p>- შპს „საქართველოს მყარი ნარჩენების მართვის კომპანია“.</p> <p>- საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.</p> <p>- შესაბამისი მუნიციპალიტეტები.</p>	დაიხურება ეტაპობრივად 2028 წლამდე.
<p>GHG-18 სტიქიური ნაგავსაყრელების დახურვა.</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	დახურული სტიქიური ნარჩენების ნაგავსაყრელები ს რაოდენობა, მუნიციპალიტეტების მონაცემების მიხედვით.	შესაბამისი მუნიციპალიტეტები.	2026 წელი
<p>GHG-19: რეგიონული არასახიფათო ნარჩენების</p>	კლიმატის სტრატეგია	აშენებული არასახიფათო	საქართველოს რეგიონული	2021-2023 წწ (2023 წლის

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
რეგიონული განთავსების ობიექტების (ნაგავსაყრელების) მშენებლობა.	და სამოქმედო გეგმა.	ნარჩენების ნაგავსაყრელები ს რაოდენობა, სამინისტროს მონაცემების მიხედვით.	განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. შესაბამისი მუნიციპალიტეტები. შპს „საქართველოს მყარი ნარჩენების მართვის კომპანია“.	ბოლო კვარტალი) მშენებლობა და შემდგომი უტილიზაცია.
GHG-20: ქალაქ თბილისის არასახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელის განახლება და გაუმჯობესება. გაზის მიღებისა და უტილიზაციის სისტემის დაყენება თბილისის ნაგავსაყრელზე.	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	არა სახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელზე მოწყობილია აირებისა და გამონაჟონის გადამუშავების სისტემა - ჩაჭერილი გაზის რაოდენობა მ ³ კონტროლდება ოპერატორის მიერ.	ქალაქ თბილისის მუნიციპალიტეტი. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. შპს თბილსერვის ჯგუფი.	2021-2023 წწ (2023 წლის ბოლო კვარტალი) მშენებლობა და შემდგომი უტილიზაცია.
GHG-21: მეთანის შეგროვება და გამოყენება ქუთაისის არასახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელზე. გაზის მიღებისა და უტილიზაციის სისტემის დაყენება ქუთაისის ნაგავსაყრელზე. (პირობითი ღონისძიება)	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	გაზის გადამუშავების სისტემები დამონტაჟებულია არა სახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელზე ჩაჭერილი გაზის რაოდენობა მ ³ კონტროლდება	შპს „საქართველოს მყარი ნარჩენების მართვის კომპანია“. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო.	2021-2024 წწ (2023 წლის ბოლო კვარტალი) მშენებლობა და შემდგომი უტილიზაცია.

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
		ოპერატორის მიერ		
<p>GHG-22: მეთანის შეგროვება და გამოყენება რუსთავის არასახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელზე.</p> <p>გაზის მიღებისა და აღდგენის სისტემის ფუნქციონირების გაგრძელება რუსთავის ნაგავსაყრელზე. (პირობითი ღონისძიება)</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	გაზის გადამუშავების სისტემები დამონტაჟებულია არა სახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელზე ე - ჩაჭერილი და დამწვარი, ან გამოყენებული გაზის რაოდენობა მ ³ კონტროლდება ოპერატორის მიერ.	შპს „საქართველოს მყარი ნარჩენების მართვის კომპანია“. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.	2021-2024 წწ (2023 წლის ბოლო კვარტალი) მშენებლობა და შემდგომი უტილიზაცია.
<p>GHG-23: მეთანის შეგროვება და გამოყენება ბათუმის არასახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელზე.</p> <p>გაზის მიღებისა და აღდგენის სისტემის დაყენება ბათუმის ნაგავსაყრელზე. (პირობითი ღონისძიება)</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	გაზის გადამუშავების სისტემები დამონტაჟებულია არა სახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელზე ჩაჭერილი გაზის რაოდენობა მ ³ კონტროლდება ოპერატორის მიერ.	ბათუმის მერია. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. აჭარის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო.	2021-2022 წწ (2023 წლის ბოლო კვარტალი) მშენებლობა და შემდგომი უტილიზაცია.
<p>GHG-24: ქალაქის ნარჩენების გადამუშავება.</p> <p>(პირობითი ზომა)</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	არა სახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელზე დამარხვის ნაცვლად, გადამუშავებულ	საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. კერძო კომპანიები. მუნიციპალიტეტები.	2021-2023 წწ (2023 წლის ბოლო კვარტალი) ზომის გატარების

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
		ი ქალაქის რაოდენობა.		დაწყება და მიმდინარეობა.
<p>GHG-25: ბიოდეგრადირებადი (ორგანული და ბალის) ნარჩენების გადამუშავება.</p> <p>ორგანული და ბალის ნარჩენების კომპოსტირება</p> <p>ქუთაისისა და მარნეულის მუნიციპალიტეტებში,</p> <p>მუნიციპალური კომპოსტირების საწარმოების მიერ.</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	გადამუშავებულ ი ბიოდეგრადირე ბადი (ორგანული და ბალის) ნარჩენების რაოდენობა.	-შესაბამისი მუნიციპალიტეტები. -საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.	2021-2023 წწ (2023 წლის ბოლო კვარტალი) ზომის გატარების დაწყება და მიმდინარეობა.
<p>GHG-26: მუნიციპალური ჩამდინარე წყლების გამწმენდი ნაგებობების მშენებლობა.</p> <p>7 მუნიციპალური, ჩამდინარე წყლების, გამწმენდი ნაგებობის მშენებლობა.</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	აშენებული გამწმენდი ნაგებობების რაოდენობა. გადამუშავებულ ი მ ³ წყალი/ტონა შლამი და მიღებული მ ³ ბიოგაზი	-შპს „საქართველოს გაერთიანებული წყალმომარაგების კომპანია“. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. - საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო. - მუნიციპალიტეტები.	2021 – 2023 წწ (2023 წლის ბოლო კვარტალი) მშენებლობა და შემდგომი უტილიზაცია.
<p>GHG-27: მეთანის ჩაჭერა და უტილიზაცია თბილისის ჩამდინარე წყლების გამწმენდ ნაგებობაში.</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	გადამუშავებულ ი წყალი მ ³ /ტონა შლამი და მიღებული მ ³ ბიოგაზი.	-შპს ჯორჯიან უოთერ ენდ ფაუერი. -საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. -თბილისის მერია.	2021-2023 წწ (2023 წლის ბოლო კვარტალი) მშენებლობა და შემდგომი უტილიზაცია.

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>GHG-28: მეთანის ჩაჭერა და უტილიზაცია ბათუმის ჩამდინარე წყლების გამწმენდ ნაგებობაში.</p> <p>(პირობითი ზომა)</p>	<p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>გადამუშავებული წყალი მ³ /ტონა შლამი და მიღებული მ³ ბიოგაზი.</p>	<p>-შპს ბათუმის წყალი. -საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. -ბათუმის მერია.</p>	<p>2021-2023 წწ (2023 წლის ბოლო კვარტალი) მშენებლობა და შემდგომი უტილიზაცია.</p>
<p>GHG-29: მეთანის ჩაჭერა და უტილიზაცის ქობულეთის ჩამდინარე წყლების გამწმენდ ნაგებობაში.</p> <p>(პირობითი ზომა)</p>	<p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>გადამუშავებული წყალი მ³ / ტონა შლამი და მიღებული მ³ ბიოგაზი.</p>	<p>-შპს ქობულეთის წყალი. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. ქობულეთის მუნიციპალიტეტები.</p>	<p>2021-2023 წწ ((2023 წლის ბოლო კვარტალი) მშენებლობა და შემდგომი უტილიზაცია.</p>
<p>GHG-30: განათლებისა და ცნობიერების ამაღლება ორგანული ნარჩენების მართვის საკითხებში.</p> <p>ადგილობრივი თვითმმართველობების, მეწარმეებისა და ფერმერებისათვის ცნობიერების ამაღლების სტრატეგიისა და კამპანიის მომზადება კომპოსტირების შანსების გაზრდის მიზნით.</p>	<p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>სტრატეგიის შემუშავება. მუნიციპალიტეტების ინფორმაციით, ორგანული და ბალის ნარჩენების ხელახლა გამოყენების წილის ზრდა.</p>	<p>საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. მუნიციპალიტეტები. სსიპ „გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი.“</p>	<p>2021-2022 წწ (2022 წლის ბოლო კვარტალი) ღონისძიების გატარების დაწყება და მიმდინარეობა.</p>
<p>GHG-31: ნარჩენების სექტორის მონაცემების შეგროვებისა და განახლების კონსოლიდირებული პროცესის ჩამოყალიბება.</p> <p>მონიტორინგის განხორციელებისთვის საჭირო ინდიკატორების მკაფიო ჩამონათვალისა და მონაცემთა მოპოვების</p>	<p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>სტრატეგიის შემუშავება; წყაროების მიხედვით, ემისიის შესახებ (მათ შორის დაწვა და კომპოსტირება) ანგარიშგების გაუმჯობესება.</p>	<p>საქსტატი. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.</p>	<p>2021-2022 წწ (2022 წლის ბოლო კვარტალი) ზომის გატარების დაწყება და მიმდინარეობა.</p>

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
მეთოდოლოგიის შედგენა.				

პოლიტიკა და ღონისძიებები - მიმართულება დეკარბონიზაცია:განახლებადი ენერჯია

აქტივობა / ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
მიზანი 1.5: ენერჯიის საბოლოო მოხმარებაში, განახლებადი ენერჯიის წყაროებიდან მიღებული ენერჯიის წილის გაზრდა (სამიზნე 27,4% 2030 წლისთვის).				
<p>RE-1: ქარის ენერჯიის წარმოების მიმდინარე ტექნიკური და პროცედურული მხარდაჭერა.</p> <p>2024 წლამდე იგეგმება 354 მგვტ სიმძლავრის ქარის ელექტროსადგურების მონტაჟი.</p> <p>დამატებითი მხარდაჭერა და მონტაჟი მოსალოდნელია მინიმუმ 2030 წლის ჩათვლით.</p>	<p>საქართველოს გადამცემი ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმა / განახლებადი ენერჯიის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p> <p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	ელექტროსადგურების წლიური გამომუშავება – თვალყურს ადევნებს სემეკი.	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>საქართველოს ენერჯეტიკის განვითარების ფონდი.</p> <p>კომპანიები, რომლებიც მართავენ ელექტროსადგურებს და განახორციელებენ ამ მოქმედებას.</p>	2021 – 2023 წწ (უტილიზაციითა და ახალი სადგურებით 2030 წლამდე და მის შემდეგ).
<p>RE-2: მზის ენერჯიის წარმოების მიმდინარე ტექნიკური და პროცედურული მხარდაჭერა.</p> <p>2024 წლამდე იგეგმება 117 მეგავატი სიმძლავრის მზის</p>	<p>საქართველოს გადამცემი ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმა.</p> <p>განახლებადი ენერჯიის</p>	ელექტროსადგურების წლიური გამომუშავება – თვალყურს ადევნებს სემეკი.	საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.	2021 – 2024 წწ (უტილიზაციითა და ახალი სადგურებით 2030 წლამდე

აქტივობა / ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>ელექტროსადგურის მონტაჟი</p> <p>დამატებითი მხარდაჭერა და ინსტალაცია მოსალოდნელია მინიმუმ 2030 წლის ჩათვლით.</p>	<p>ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p> <p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>		<p>საქართველოს ენერჯეტიკის განვითარების ფონდი- (GEDF).</p> <p>კომპანიები, რომლებიც მართავენ ელექტროსადგურებს და განახორციელებენ ამ მოქმედებას.</p>	<p>და მის შემდგომ)</p>
<p>RE-3: ჰიდრო ენერჯის წარმოების მიმდინარე ტექნიკური და პროცედურული მხარდაჭერა.</p> <p>2024 წლამდე იგეგმება 354 მგვტ ჰიდროელექტრო-სადგურების დანერგვა (შესაძლო გადავადებებით) (13 MW-ზე დიდი სიმძლავრის სადგურები)</p> <p>დამატებითი მხარდაჭერა და ინსტალაცია მოსალოდნელია მინიმუმ 2030 წლის ჩათვლით.</p>	<p>საქართველოს გადამცემი ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმა.</p> <p>განახლებადი ენერჯის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p> <p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>ელექტროსადგურების წლიური გამომუშავება – თვალყურს ადევნებს სემეკი.</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>საქართველოს ენერჯეტიკის განვითარების ფონდი- (GEDF).</p> <p>კომპანიები, რომლებიც მართავენ ელექტროსადგურებს და განახორციელებენ ამ მოქმედებას.</p>	<p>2021 – 2024 წწ (უტილიზაციით და ახალი სადგურებით 2030 წლამდე და მის შემდგომ)</p>
<p>RE-4: განახლებადი ენერჯის წყაროებიდან მიკრო გენერაციის მხარდაჭერა.</p> <p>მიკროელექტროსადგურების დადგმული სიმძლავრე, 2030 წლისათვის გაიზრდება 200 მგვტ-მდე, ხოლო 2050 წლისათვის 400 მგვტ-მდე, სხვადასხვა წამახალისებელი მექანიზმების (გამარტივებული ადმინისტრაციული</p>	<p>კანონი ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ კანონი.</p> <p>განახლებადი წყაროებიდან ენერჯის წარმოებისა და გამოყენების წახალისების შესახებ.</p>	<p>საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის ანგარიში ჩართებისა და მოწოდებული ენერჯის შესახებ.</p>	<p>საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია.</p> <p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p>	<p>2018-2020 წლები პოლიტიკის მიღება და იმპლემენტაცია.</p>

აქტივობა / ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელება ს პერიოდი
პროცედურები, მწვანე ტარიფი და სხვა) მეშვეობით.	განახლებადი ენერჯის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.		ელექტროენერჯის დისტრიბუციის კომპანიები.	
<p>RE-5: გეოთერმული სითბოს წარმოების მიმდინარე მხარდაჭერა.</p> <p>არსებული გეოთერმული ენერჯის გამოყენების გაფართოების მუდმივი მხარდაჭერა - მათ შორის ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთება (ხარჯთ-სარგებლიანობის ანალიზი, რესურსების შეფასება) და ინვესტიციები.</p>	განახლებადი ენერჯის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.	გეოთერმული წყაროებიდან ენერჯის წლიური წარმოება.	საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. მუნიციპალიტეტები.	2020 – 2022 წლები პოლიტიკის შემუშავება და მიმდინარე ინვესტიციები
<p>RE-6: ბიოსაწვავის წარმოება და გაყიდვა.</p> <p>B7- ის გაყიდვებისა და მოხმარების თანდათანობითი ზრდა, 7% ბიოდიზელი - 93% დიზელის ნარევი.</p>	<p>კანონი განახლებადი წყაროებიდან ენერჯის წარმოებისა და გამოყენების წახალისების შესახებ.</p> <p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	ინფორმაცია საწვავის მოხმარების შესახებ ზემოდან ქვემოთ (საქსტატის პასუხისმგებლობით).	საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო შპს ბიოდიზელ ჯორჯია. გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო	2019-2024 წლები, პოლიტიკის მიღება და იმპლემენტაცია, სავარაუდოდ 2030 წლამდე.
<p>RE-7: მზის წყალგამაცხელებელი (თერმული) სისტემების გამოყენების ხელშეწყობა .</p> <p>ფინანსური წახალისებისა და საინფორმაციო კამპანიების განხორციელება, შენობებში წყლის გამაცხელებელი მზის</p>	<p>ენერგოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p> <p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>საცხოვრებელ და კომერციულ შენობებში, სადაც წყლის გასათბობად მზის სისტემები გამოიყენება.</p> <p>განხორციელებული</p>	საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი	2019-2024 წლები, პოლიტიკის მიღება და იმპლემენტაცია, სავარაუდოდ 2030 წლამდე.

აქტივობა / ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
სისტემების გამოყენების ხელშეწყობისთვის.		ინვესტიციების თვალყურის დევნება. ინსტალატორები ს ბაზრის კვლევები.	განვითარების სამინისტრო.	
<p>RE-8: ცემენტის წარმოებაში ალტერნატიული ენერჯის გამოყენების ხელშეწყობა.</p> <p>პოლიტიკა ან რეგულაციები ცემენტის წარმოებაში, საწვავის სახით ნარჩენების გამოყენების ხელშეწყობისა და გაზრდის მიზნით.</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	პროცესში ჩართული კომპანიების ინფორმაცია ენერჯის მოხმარების/სათბურის გაზების ემისიების შემცირების შესახებ.	საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. შპს ჰეიდელბერგ ცემენტი.	2019-2022 წლები, პოლიტიკის მიღება და იმპლემენტაცია, სავარაუდოდ 2030 წლამდე.
<p>RE-9: მყარი ბიომასის რესურსების გაუმჯობესებული მართვა.</p> <p>ტყის ახალი კოდექსის ამოქმედება, ტყეების აღრიცხვა და ნარჩენების გამოყენების მხარდაჭერა.</p>	განვითარების პროცესშია.	სატყეო სააგენტოს ცნობით, ჰა-ზე გაუმჯობესებული მართვის პირობებში, ტყის მ ³ ფართობზე მდგრადად წარმოებული ხე-ტყე.	საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ).	2021-2025 პოლიტიკის მიღება და განხორციელება, სავარაუდოდ 2030 წლამდე.

პოლიტიკა და ზომები - მიმართულება ენერგოეფექტურობა

ენერგოეფექტურობა შენობებში და მომხმარებლთა ინფორმირებულობა

აქტივობა / ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
მიზანი 2.1: პირველადი ენერჯის მოხმარების დაზოგვა საამშენებლო სექტორში.				
EE-1: შენობის ენერგოეფექტურობის სერტიფიცირების სქემის/შესრულების მინიმალური სტანდარტების შემუშავება. შენობების სერტიფიცირების მეთოდოლოგიის და შესაბამისი კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტების მიღება, დამტკიცება და განხორციელების უზრუნველყოფა.	ენერგოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა. კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	ანგარიში შესრულებული სამუსაოების შესახებ (ზედამხედველი საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო).	საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. მუნიციპალური შენობების ინსპექტორები.	2021-2024 წლებში პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება 2030 წლამდე და შემდგომ.
EE-2: ენერგო ეფექტური შესყიდვები. სამართლებრივი ზომები სახელმწიფო შესყიდვებში ენერჯის მოხმარების გასათვალისწინებლად.	კანონი ენერგოეფექტურობის შესახებ. ენერგოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.	ენერჯის მოხმარების მართვის ეროვნული საინფორმაციო სისტემის ინფორმაცია, ენერჯის მოხმარება/სათბურის გაზების ემისიები შემცირების შესახებ.	სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტო. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.	2021-2024 წლებში პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება 2030 წლამდე და შემდგომ.
EE-3 სკოლებისა და ცენტრალური ხელისუფლების საკუთრებაში	კანონი ენერგოეფექტურობის შესახებ.	აუდიტის ანგარიშები. საქართველოს განათლებისა და	საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო.	2021-2024 წლებში პოლიტიკის შემუშავება და

აქტივობა / ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>არსებული სხვა შენობების ენერგოეფექტური მოდერნიზაცია.</p> <p>სკოლის შენობების გარე პერიმეტრის კეთილმოწყობა, ენერგოეფექტური ნათურების მონტაჟი, მყარ საწვავზე მომუშავე გამათბობლების მოდერნიზაცია / შეცვლა. ყოველწლიურად ინვესტიციები უნდა ეხებოდეს, ცენტრალური მთავრობის საკუთრებაში ან მართვაში არსებული ფართის მინიმუმ 1%-ს.</p>	<p>ენერგოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა</p>	<p>მეცნიერების სამინისტროს ინფორმაცია.</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>სსიპ მუნიციპალური განვითარების ფონდი.</p>	<p>განხორციელება 2030 წლამდე და შემდგომ.</p>
<p>EE-4: საინფორმაციო სისტემების შექმნა საზოგადოებრივი შენობების ენერგოეფექტურობის შესახებ.</p> <p>ინფორმაციის შედგენა ეროვნული და მუნიციპალური საჯარო სექტორის შენობების მახასიათებლებისა და ენერჯის მოხმარების შესახებ.</p>	<p>კანონი ენერგოეფექტურობის შესახებ.</p> <p>ენერგოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p> <p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>საზოგადოებრივი შენობების რაოდენობა, რომელებისთვისაც შეიქმნა ენერგოეფექტურობის საინფორმაციო სისტემები.</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>სსიპ მუნიციპალური განვითარების ფონდი.</p>	<p>2021-2024 წლებში სისტემის შექმნა და დაწესებულება 2030 წლამდე და შემდგომ.</p>

აქტივობა / ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>EE-5: ენერგეტიკის სექტორის -შენობების დამოუკიდებელი ექსპერტების კვალიფიკაციის, აკრედიტაციისა და სერტიფიცირების სქემების შემუშავება.</p> <p>ენერგო მომსახურების მიმწოდებლების, ენერგო აუდიტორების, ენერგო მენეჯერებისა და შენობებში ენერგეტიკული მოწყობილობების მონტაჟის სპეციალისტების სერტიფიცირების სისტემის შემუშავება.</p>	<p>კანონი ენერგოეფექტურობის შესახებ.</p> <p>ენერგოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>შემდეგი ინფორმაციის მოძიება და გამოქვეყნება:</p> <p>- აკრედიტაციისა და სერტიფიცირების პროგრამებისა და სისტემების რაოდენობა.</p> <p>- ოფიციალურად სერტიფიცირებული პროფესიონალების რაოდენობა.</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>საქართველოს აკრედიტაციის ცენტრი და აკრედიტებული პირები.</p>	<p>2021-2024 წლებში პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება 2030 წლამდე და შემდგომ.</p>
<p>EE-6: ენერგოეფექტურობის შესახებ საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების პროგრამების განხორციელება.</p> <p>საზოგადოების ინფორმირება, ენერჯის მოხმარების პროცესში ფინანსურად ეფექტური და ადვილად მისაღწევი ცვლილებების შესახებ და/ან ენერგო ეფექტური ზომების შესახებ ინფორმაციის გავრცელება.</p>	<p>ენერგოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p> <p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>ცნობიერების ამაღლების განხორციელებული პროგრამების რაოდენობა.</p> <p>პროგრამაში ჩართული ადამიანების რაოდენობა.</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>მუნიციპალიტეტები.</p> <p>არასამთავრობო ორგანიზაციები.</p> <p>შესაბამისი კერძო სექტორი.</p>	<p>2019-2022 წწ წლები, მოსალოდნელი გაგრძელებით 2030 წლამდე და შემდგომ.</p>

აქტივობა / ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>EE-7: ტრენინგი და განათლება, ენერჯეტიკის საკონსულტაციო პროგრამების ჩათვლით.</p> <p>ენერჯო ეფექტურობისათვის ინვესტირების ხელშემწყობი ბიზნეს გარემოს უზრუნველყოფა, პროექტის განმახორციელებლების და ადგილობრივი ფინანსური ინსტიტუტების წარმომადგენლების ენერჯო ეფექტური პროექტების დაფინანსების საკითხებზე ტრენინგის გზით.</p>	<p>კანონი ენერჯოეფექტურობის შესახებ.</p> <p>ენერჯოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>ენერჯის მოხმარება / სათბურის გაზების ემისიები შემცირებულია, რომელიც დასტურდება ტრენინგების / საკონსულტაციო პროგრამების მონაწილეთა გამოკითხვით.</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.</p> <p>დონორები/საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტები (IFIs).</p>	<p>2021 – 2024 წწ</p>
<p>EE-8:</p> <p>ელექტრომოწობილობის სტანდარტების, ნორმებისა და ეტიკეტირების სექციების შემუშავება.</p> <p>მომხმარებლებისთვის მეტი ინფორმაციის მიწოდება, საყოფაცხოვრებო ტექნიკის ყიდვის ან შეცვლისას, ეკო დიზაინის არ მქონე პროდუქტების ამოღება, ენერჯოეფექტური მოწყობილობების</p>	<p>ენერჯოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p> <p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>გამოკითხვების საშუალებით მიღებული ინფორმაცია ბაზრის მდგომარეობის შესახებ.</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>ბაზრის ზედამხედველობის ორგანოს საცალო მოვაჭრეები.</p> <p>აღჭურვილობის მწარმოებლები.</p>	<p>2021-2024 წლები, პოლიტიკის შემუშავება (შემდგომში განახლების შესაძლებლობით) და შემდგომ განხორციელება 2030 წლის განმავლობაში და მას შემდგომ.</p>

აქტივობა / ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
ბაზრის წილის გაზრდის მიზნით.				
EE-9: ენერგოეფექტური განათების მონტაჟი. ვარვარა ნათურებისათვის რეგულაციების შემოღება და ცნობიერების ამაღლების კამპანიების განხორციელება. 2022 წლისთვის საცხოვრებელ, კომერციულ და საზოგადოებრივ შენობებში ვარვარა და ჰალოგენური ნათურების 100% -იანი ჩანაცვლების მიზნით.	ენერგოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა. კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	საცალო მაღაზიების ბაზრის კვლევები.	საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. ბაზრის ზედამხედველობის ორგანო.	2023 წ. პოლიტიკის შემუშავება (შემდგომში განახლების შესაძლებლობით) და შემდგომ განხორციელება 2030 წლის განმავლობაში და მას შემდგომ.

ენერგოეფექტურობა მრეწველობაში

აქტივობა / ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
მიზანი 2.2: პირველადი ენერჯის მოხმარების დაზოგვა მრეწველობის სექტორში				
EE-10: მრეწველობაში ენერგოეფექტურობის სტიმულირება/ვალდებულება. ენერჯის დაზოგვის შესახებ ხელშეკრულებების მომზადება (ა) მსხვილ	კანონი ენერგოეფექტურობის შესახებ. ენერგოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.	ჩართული კომპანიების მონაცემებით ენერჯის მოხმარება/სათბურის გაზების ემისიები შემცირებულია.	საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. სხვადასხვა კერძო კომპანიები.	2021 – 2022 წწ პოლიტიკის შემუშავება, იმპლემენტაცია 2030 წლისთვის.

აქტივობა / ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
სამრეწველო კომპანიებთან და (ბ) მნიშვნელოვან სამრეწველო სექტორებთან.				
<p>EE-11: ცემენტის წარმოების სველი მეთოდის მშრალი მეთოდით შეცვლა.</p> <p>ცემენტის წარმოების სველი მეთოდის მშრალი მეთოდით შეცვლა (ენერჯის მოხმარების შემცირება).</p>	<p>ენერგოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p> <p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>ჩართული კომპანიების მონაცემებით ენერჯის მოხმარება/ სათბურის გაზების ემისიები შემცირებულია.</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>შპს ჰეიდელბერგ ცემენტი.</p>	<p>2021 წლამდე ინვესტიციები, განხორციელებულია 2023 წლამდე.</p>
<p>EE-12: ენერგეტიკული აუდიტი და მართვის სისტემები, საქვებების ინსპექტირება მრეწველობის სექტორში.</p> <p>ენერგო აუდიტის ან EnMS მოთხოვნები მცირე და საშუალო ბიზნესის, SME-ების მხარდასაჭერად.</p>	<p>კანონი ენერგოეფექტურობის შესახებ.</p> <p>ენერგოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>კანონის ზემოქმედების ქვეშ მყოფი კომპანიების ინფორმაცია, ენერჯის მოხმარების/სათბურის გაზების ემისიების შემცირების შესახებ.</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>N/A</p>	<p>2021 – 2022 წწ პოლიტიკის შემუშავება, იმპლემენტაცია 2030 წლისთვის.</p>

ენერგოეფექტურობა ტრანსპორტში

აქტივობა / ლონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელებ ის პერიოდი
მიზანი 2.3: პირველადი ენერჯის მოხმარების დაზოგვა ტრანსპორტის სექტორში.				
<p>EE-13: სატრანსპორტო საშუალებების საწვავზე გადასახადების გაზრდა.</p> <p>ბენზინისა და დიზელის საწვავზე მომუშავე მანქანების საქმიანობის შემცირება, მძღოლების წახალისება გადაინაცვლონ საზოგადოებრივი ტრანსპორტის სისტემაში.</p>	<p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა – უკვე დადგენილი კანონმდებლობით.</p>	<p>ინფორმაცია საწვავის მოხმარების შესახებ (ზედამხედველობ ას უწევს საქსტატი).</p>	<p>საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო. საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p>	<p>2024 წლამდე პოლიტიკის მიღება, შემდგომი განახლების პერსპექტივით.</p>
<p>EE-14: საგადასახადო შეღავათები ელექტრო და ჰიბრიდული ავტომობილებისთვის.</p> <p>ჰიბრიდული და ელექტრომძრავიანი მანქანების რაოდენობის ზრდა ბაზარზე (და EV ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება), არსებული პარკის ეტაპობრივი ჩანაცვლება.</p>	<p>განახლებადი ენერჯის ეროვნული სამოქმედო გეგმა. ენერგოეფექტურო ბის ეროვნული სამოქმედო გეგმა. კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა. არსებული რეგულაციები. კანონი განახლებადი წყაროებიდან ენერჯის წარმოებისა და გამოყენების</p>	<p>ინფორმაცია გარკვეული ტიპის მანქანების რაოდენობის შესახებ (ზედამხედველობ ას უწევს შინაგან საქმეთა სამინისტრო).</p>	<p>საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო.</p>	<p>2024 წლამდე პოლიტიკის მიღება, უწყვეტი მხარდაჭერით სავარაუდოდ მინიმუმ 2030 წლამდე.</p>

აქტივობა / ლონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელებ ის პერიოდი
	წახალისების შესახებ.			
<p>EE-15: სატრანსპორტო საშუალებების ტექნიკური ინსპექტირების რეგულაციების შემუშავება და შესრულება.</p> <p>ნაკლებად ეფექტური სატრანსპორტო საშუალებების ამოღება და პარკის განახლება, შედეგად ტრანსპორტის ეფექტურობის ამაღლება და ჰაერის ხარისხის გაუმჯობესება.</p>	<p>ენერგოეფექტურო ბის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p> <p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>ინფორმაცია გარკვეული ტიპის მანქანების რაოდენობის შესახებ (ზედამხედველობ ას უწევს შინაგან საქმეთა სამინისტრო)</p>	<p>კერძო კონტრაქტორი ინსპექტირებისთვი ს.</p> <p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>საქსტატი (მონიტორინგისათვ ის) .</p>	<p>2018-2024 წლებში პოლიტიკის მიღება და განხორციელებ ა 2030 წლისთვის.</p>
<p>EE-16: ძველი, არაეფექტური მანქანების იმპორტის შემცირება, ბაზარზე ახალი მოდელების, ასევე ჰიბრიდული და ელექტრომობილები ს წილის გაზრდით.</p>	<p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>ინფორმაცია გარკვეული ტიპის მანქანების რაოდენობის შესახებ (ზედამხედველობ ას უწევს შინაგან საქმეთა სამინისტრო).</p>	<p>საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო.</p>	<p>პოლიტიკის მიღება 2024 წლამდე და განხორციელებ ა 2030 წლისთვის.</p>
<p>EE-17: საზოგადოებრივი ტრანსპორტის გაუმჯობესება და მდგრად სატრანსპორტო</p>	<p>ენერგოეფექტურო ბის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p> <p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>ანგარიშები (შეფასებები) მუნიციპალიტეტე ბის მიერ გამოყენებული სატრანსპორტო</p>	<p>მუნიციპალური მთავრობები (მაგალითად: თბილისი; ბათუმი; რუსთავი და გორი).</p> <p>კერძო სატრანსპორტო</p>	<p>2020 წლიდან ზომების გატარების დაწყება და განხორციელებ ის გაგრძელება 2030 წლამდე.</p>

აქტივობა / ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>საშუალებებზე გადასვლა.</p> <p>პირადი მანქანების გამოყენებიდან საზოგადოებრივ და არა მოტორიზირებულ ტრანსპორტზე გადასვლა.</p> <p>მუნიციპალური საზოგადოებრივი ტრანსპორტის სისტემებისა და არამოტორიზირებული სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის შესაძლებლობების, მგზავრობისა და ეფექტურობის გაუმჯობესება.</p>		საშუალებების შესახებ.	კომპანიები შესაბამის ქალაქებში. შესაბამისი არასამთავრობო ორგანიზაციები.	
<p>EE-18: ღონისძიებები, რომლებიც შესულია თბილისის „მწვანე ტრანსპორტის პოლიტიკის“ სამოქმედო გეგმაში.</p> <p>მეტროს გაზრდილი გამტარუნარიანობა; არა მოტორიზებული ტრანსპორტის წახალისება; ავტობუსის მარშრუტების ეფექტიანობის გაუმჯობესება; კერძო ავტომობილების მოძრაობის</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	მუნიციპალიტეტის მიერ წარდგენილი ანგარიში სატრანსპორტო საშუალებების გამოყენების შესახებ (შეფასებები და მეთვალყურეობა).	თბილისის მუნიციპალური მთავრობა. თბილისის სატრანსპორტო კომპანია. თბილისის მიკროავტობუსი. თბილისის პარკინგი.	2018-2024 წლებში ზომების გატარების დაწყება და განხორციელება 2030 წლამდე.

აქტივობა / ლონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელებ ის პერიოდი
შემცირება ცენტრალურ რეგიონებში; ავტობუსების ავტოპარკის სიმძლავრის გაუმჯობესება; პარკირების სისტემის დანერგვა.				
<p>EE-19: ბათუმის მდგრადი ურბანული მობილობის გეგმაში (SUMP) გათვალისწინებულ ი ღონისძიებები.</p> <p>ავტობუსის მარშრუტების ეფექტიანობის გაუმჯობესება; კერძო მანქანების მოდრაობის შემცირება ცენტრალურ რაიონებში; ავტობუსების პარკის ტევადობის ზრდა და გადაადგილების გაფართოება; არა მოტორიზებული ტრანსპორტის შესაძლებლობების ზრდა.</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	მუნიციპალიტეტი ს მიერ წარდგენილი ანგარიში სატრანსპორტო საშუალებების გამოყენების შესახებ (შეფასებები და მეთვალყურეობა).	ბათუმის მუნიციპალური მთავრობა. ბათუმის ავტოტრანსპორტი.	2019-2024 წლებში ზომების გატარების დაწყება და განხორციელებ ა 2030 წლამდე.
<p>EE-20: ემისიის ხარისხის სტანდარტები ავტომობილების იმპორტისა და</p>	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	საქსტატის ზემოდან ქვემოთ ანგარიში ავტოპარკისა და მოხმარებული საწვავის შესახებ.	საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.	2021-2023 წლებში პოლიტიკის მიღება და განხორციელებ

აქტივობა / ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>წარმოების შესახებ (EUR4 /EUR5).</p> <p>ემისიის ინტენსივობის გაუმჯობესება ახალი ავტომობილებისათვის და არსებული ავტოპარკის თანდათანობითი ჩანაცვლება უფრო ეფექტური მოდელებით.</p>				ა 2030 წლამდე.

ენერგოეფექტურობა გაზისა და ელექტროენერჯის ინფრასტრუქტურაში

აქტივობა / ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
მიზანი 2.4: პირველადი ენერჯის მოხმარების დაზოგვა გაზისა და ელექტროენერჯის ინფრასტრუქტურაში.				
<p>EE-21: თბოელექტროსადგურების საშუალო ეფექტურობის გაუმჯობესება.</p> <p>თბოელექტროსადგურების საშუალო ეფექტურობის მნიშვნელობის გაუმჯობესება. თეს-ის ეფექტურობა 2018 წლისთვის იყო 44% (ფაქტობრივი მნიშვნელობა), 2022 წლისათვის - 45%, 2028 წლისათვის იქნება 49%,</p>	<p>საქართველოს გადამცემი ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმა.</p> <p>განახლებადი ენერჯის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p> <p>კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>ელექტროენერჯის წლიური გამომუშავება, ზედამხედველობა - სემევი.</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>სს საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაცია.</p>	<p>2020-2024 წლები მუშაობის გაგრძელებით 2030 წლის ჩათვლით.</p>

აქტივობა / ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>ხოლო - 2030 წლისათვის კი 50%.</p>				
<p>EE-22: ელექტროენერჯის გადამცემ ქსელში დანაკარგების შემცირება და ახალი თაობის ქსელში ინტეგრაცია.</p> <p>ენერჯის დაზოგვა საქართველოს გადამცემი ქსელების განვითარების ღონისძიებებით, რათა უზრუნველყოფილი იყოს უფრო მეტი ენერჯის წარმოება და მოხმარება.</p>	<p>საქართველოს გადამცემი ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმა.</p> <p>განახლებადი ენერჯის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p>	<p>გადამცემის ქსელში წლიური დანაკარგები - მეთვალყურეობა სსე (GSE).</p>	<p>საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია.</p> <p>საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემა (სსე).</p>	<p>2020-2030 წლები, შემდგომში მოქმედების გაგრძელებით.</p>
<p>EE-23: რეგულაციები ელექტროენერჯის ნორმატიული დანაკარგების გაანგარიშების წესის შესახებ - ინვესტიციების სტიმულირება.</p> <p>სატარიფო მეთოდოლოგია, რომელიც წაახალისებს გამანაწილებელ კომპანიებს განხორციელონ ინვესტიციები ქსელში და მოახდინონ</p>	<p>ენერჯოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p> <p>არსებული რეგულაციები.</p>	<p>გადამცემი ქსელის წლიური დანაკარგების მეთვალყურეობა; დისტრიბუტორები.</p>	<p>საქართველოს ენერჯეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია.</p> <p>გამანაწილებელი კომპანიები.</p>	<p>2020 – 2030 წლები, განხორციელების შემდგომი გაგრძელებით.</p>

აქტივობა / ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
ოპერაციული ხარჯების ოპტიმიზაცია.				
<p>EE-24: რეგულაციები ბუნებრივი გაზის გამანაწილებელ ქსელში ნორმატიული დანაკარგების გაანგარიშების წესის შესახებ - ინვესტიციების სტიმულირება.</p> <p>სატარიფო მეთოდოლოგიის შემუშავება და განხორციელება, რომელიც უზრუნველყოფს ბუნებრივი გაზის გამანაწილებელი კომპანიების წახალისებას ზარალის შემცირების მიზნით.</p>	<p>ენერგოეფექტურობის ეროვნული სამოქმედო გეგმა.</p> <p>არსებული რეგულაციები.</p>	<p>გადამცემი ქსელის წლიური დანაკარგები – მეთვალყურეობა დისტრიბუტორები.</p>	<p>საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია.</p> <p>გამანაწილებელი კომპანიები.</p>	<p>2020 – 2030 წლები, განხორციელების შემდგომი გაგრძელებით.</p>
<p>EE-25: ჭკვიანი მრიცხველების გამოყენება.</p> <p>მარეგულირებელი მექანიზმებისა და ინვესტიციების მხარდაჭერის პროგრამის შემუშავება, ელექტროენერჯის საბოლოო მომხმარებლების მიერ ჭკვიანი მრიცხველების გამოყენების ხელშეწყობის მიზნით.</p>	<p>კანონი ენერგოეფექტურობის შესახებ.</p>	<p>ჭკვიანი მრიცხველების მქონე მომხმარებლების განყოფილებული ინფორმაცია ელექტროენერჯის მოხმარების შესახებ, ეროვნულ საშუალო მაჩვენებელთან შედარებით.</p>	<p>საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია (გამანაწილებელი კომპანიებთან ერთად).</p> <p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო</p>	<p>2020 – 2025 წლებში შემუშავება და ამოქმედება, გაგრძელება 2030 წლამდე და მას შემდგომ</p>

პოლიტიკა და ღონისძიებები – ენერგეტიკული უსაფრთხოების მიმართულება

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
ელექტროენერჯის სექტორი				
მიზანი 3.3: ენერჯის წყაროების, მომწოდებლებისა და მარშრუტების დივერსიფიკაცია ელექტროენერგეტიკულ სექტორში.				
<p>ელექტროსადგურების დივერსიფიკაცია პირველადი ენერჯის წყაროების მიხედვით (მათ შორის ქარის, მზის, ქვანახშირის და ა.შ), ენერჯის დეფიციტის პერიოდში ელექტროენერჯის წარმოების მნიშვნელოვანი დარღვევების თავიდან აცილების და იმპორტირებულ ენერჯიაზემცველებზე დამოკიდებულების შემცირების მიზნით.</p> <p>2024 წლისთვის ელექტროენერჯის მომავალი მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო გეგმავს ახალი ჰიდროელექტროსადგურების აშენებას, რომელთა დადგმული სიმძლავრე იქნება მინიმუმ 354 მეგავატი, ქარის</p>	<p>იხილეთ განახლებადი ენერჯიების ზომები 3.1 თავში და ენერგოეფექტურობის ზომები 3.2 თავში</p>			

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>ელექტროსადგურები მინიმუმ 326 მეგავატი, მზის</p> <p>ელექტროსადგურები მინიმუმ 117 მეგავატი და 2 ახალი კომბინირებული ციკლის თბოსადგური ჯამური დადგმული სიმძლავრით 500 მგვტ. თუმცა ეს რიცხვები არ ზღუდავს უფრო მეტი განახლებადი ენერჯის წყაროების სისტემაში ჩართვის ტექნიკურ შესაძლებლობას.</p>				
<p>ES-1: მეზობელ ქვეყნებთან დამაკავშირებელი ელექტროენერჯის გადამცემი ახალი ქსელის ინფრასტრუქტურის მშენებლობა.</p> <p>2030 წლამდე ტრანსსასაზღვრო გადაცემის სიმძლავრის დივერსიფიკაციისა და საიმედოობის ასამაღლებლად დაგეგმილია შემდეგი პროექტები :</p> <ul style="list-style-type: none"> - ქსანი-სტეფანწმინდა-მოზდოკი - ახალციხე-თორთუმი - მარნეული-აირუმი 	<p>საქართველოს გადამცემი ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმა.</p>	<p>საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემის ანგარიში.</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემა.</p>	<p>2022 – 2032 წწ.</p>

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<ul style="list-style-type: none"> - გარდაბანი-ალსტაფა 330 კვ ეგბ-ის გაორჯაჭვიანება - საქართველო-რუსეთი-აზერბაიჯანის ენერგოსისტემების დამაკავშირებელი პროექტი (ტექნიკურ-ეკონომიკური კვლევა). 				
მიზანი 3.4: ელექტროენერგეტიკულ სექტორში ენერჯის იმპორტზე დამოკიდებულების შემცირება.				
ელექტროენერჯის მოთხოვნა/ მოხმარებისა და იმპორტის შემცირების მიზნით ენერგოეფექტური ღონისძიებების განხორციელება.	იხილეთ ენერგოეფექტურობის ქვე-თავი (3.2)			
2025 წლისთვის ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო გეგმავს ორი ახალი გაზზე მომუშავე კომბინირებული ციკლის თბოელექტროსადგურის აშენებას (საერთო დადგმული სიმძლავრით - 500 მგვტ) და არსებული არაეფექტური სადგურების დახურვას. ეს დაზოგავს მინიმუმ 76 მილიონ მ ³ იმპორტირებულ გაზს	იხილეთ ენერგოეფექტურობის ქვე-თავი (3.2)			

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>ყოველწლიურად. ახალი თბოელექტროსადგურების ექსპლუატაციაში მიღების შედეგად 2026-2030 წლებში დაიზოგება 310 მილიონი მ³ იმპორტირებული გაზი. აღნიშნული ასევე ეფექტურად უზრუნველყოფს ქვეყნის საბაზისო ელექტროენერგიას და დადებითად აისახება სისტემის საიმედოობაზე.</p>				
მიზანი 3.1: ენერჯის ადგილობრივი წყაროების გამოყენება.				
<p>ხელსაყრელი საინვესტიციო კლიმატის შექმნა განახლებადი და სუფთა ენერჯის ტექნოლოგიების ინვესტიციებისათვის.</p>	იხილეთ დეკარბონიზაციის ქვეთავი (3-1)			
<p>ES-2: არსებული ენერგეტიკული ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაცია და განახლება. მათი სიმძლავრეების გაზრდა.</p> <p>ყველაზე დიდი ჰიდროელექტროსადგურის - ენგურჰესის რეაბილიტაცია 2021 წლის იანვრის შუა რიცხვებიდან აპრილის შუა რიცხვებამდე</p>	<p>საქართველოს გადამცემი ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმა.</p>	<p>საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის წლიური ანგარიშები.</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>შპს ენგურჰესი.</p> <p>საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემა.</p>	<p>2022-2032 წწ.</p>

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>მიმდინარეობდა რეაბილიტაციის შემდეგ, ჰესი გამოიმუშავებს დამატებით 100-120 მლნ კვტსთ ელექტროენერგიას.</p> <p>2030 წლამდე, შიგა ქსელების საიმედოობის ასამაღლებლად დაგეგმილია შემდეგი პროექტები :</p> <ul style="list-style-type: none"> -ჯვარი-წყალტუბო-ახალციხე -ჯვარი-ხორგა, -ბათუმი-ახალციხე -კახეთის ინფრასტრუქტურის გაფართოება -რეაქტიული ენერჯის წყარო (საკონდენსატორო ბატარეა -220 კვ კოლხიდა 1-ის რეაბილიტაცია. -თბილისის რეგიონის უსაფრთხო ელექტრო მომარაგების პროექტი; -„იმერეთის“ რეაბილიტაცია. -ქვესადგურების განახლება <p>2030 წლამდე, განახლებადი ენერჯის წყაროების ინტეგრირებისა და</p>				

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>გაზრდილი მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად დაგეგმილია შემდეგი პროექტები:</p> <ul style="list-style-type: none"> -სვანეთი -რაჭა და ნამახვანი -გურია 				
მიზანი 3.8: მოთხოვნაზე რეაგირება.				
<p>ES-3: ჭკვიანი მართვის ინსტრუმენტების განახლება – SCADA/WAMS .</p> <p>SCADA სისტემის სრული განახლება სსე მიერ, საიმედოობისა და მონაცემთა ტევადობის გასაუმჯობესებლად.</p> <p>WAMS სისტემის გაფართოება - ტექნოლოგიური პროცესის ფუნქციონირებისა და გენერაციის ობიექტების ავტომატური სისტემების ქსელის წესებთან ჰარმონიზაციის მიზნით. WAMS-ის გამოყენება უზრუნველყოფს შეუჩერებელი მონიტორინგის სისტემის, როგორც ნორმალურ ასე</p>	<p>საქართველოს გადამცემი ქსელის განვითარების ათწლიანი გეგმა.</p>	<p>საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემის ანგარიში.</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>საქართველოს სახელმწიფო ელექტროსისტემა.</p>	<p>2022-2032 წწ</p>

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
საგანგაშო მდგომარეობის დროს.				
<p>ES-4: ჭკვიანი აღრიცხვის სისტემების დანერგვა.</p> <p>ჭკვიანი მრიცხველების (აღრიცხვის) ხარჯთ-სარგებლიანობის ანალიზმა აჩვენა დადებითი შედეგი. სემეკის მიერ მომზადებულია ჭკვიანი აღრიცხვის 10 – წლიანი სტრატეგია. ანალიზის შედეგად სემეკმა აირჩია, იმპლემენტაციის სტრატეგია (მე-3 სცენარის მიხედვით - ნელი და მშვიდი), რომელსაც ყველაზე ნაკლები გავლენა ექნება ტარიფზე, არჩეული სცენარის მიხედვით - 10 წლის შემდგომ, მომხმარებლების 80%-ს უნდა ჰქონდეთ ჭკვიანი აღრიცხვის სისტემები. 2030 წლისათვის დასახული მაჩვენებელი შეადგენს 60%.</p>		<p>წლიური ინფორმაცია, ჭკვიანი მრიცხველების მქონე მომხმარებლების აგან, ელექტროენერჯის მოხმარების შესახებ, ეროვნულ საშუალო მაჩვენებელთან შედარებით.</p>	<p>სემეკი (სადისტრიბუციო კომპანიებთან ერთად) .</p> <p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p>	2021-2030 წწ
მიზანი 2.5: ენერჯის უნახვა.				
წყალსაცავიანი ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობა	იხილეთ დეკარბონიზაციის ქვე-თავი 3-1			
ES-5: ჰიდრომაკუმულირებელი ელექტროსადგურების მშენებლობა,	საქართველოს გადამცემი ქსელის განვითარების			

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>სისტემის მოქნილობის, მზისა და ქარის ენერჯის ინტეგრაციისთვის შესაძლებლობის გაზრდის მიზნით.</p> <p>ენერჯოსისტემის მოქნილობისა და საიმედოობის გაზრდისა და ცვალებადი განახლებადი ენერჯის წყაროების ქსელში ინტეგრაციის ხელშეწყობის მიზნით, 2021 -2031 წწ საქართველოს გადამცემი ქსელის განვითარების ათწლიან გეგმაში განხილულია ჰიდრომაკუმულირებელი სადგურის (დაახლოებით 600 მეგავატი დადგმული სიმძლავრე) და ენერჯის შემნახველი ბატარეების ინფრასტრუქტურის განვითარების შესაძლებლობა. ამ ინფრასტრუქტურის განვითარება განიხილვა კვლევის ეტაპზე, რომელიც დაფინანსებულია ევროპის საინვესტიციო ბანკის (EIB) მიერ.</p>	<p>ათწლიანი გეგმა.</p>			
<p>ES-6: წყალბადის წარმოებისა და შენახვის</p>				

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>ტექნოლოგიების განვითარება.</p> <p>კვლევა ჩატარდება EBRD-ის დახმარებით, წყალბადის საკითხები ასევე გათვალისწინებულია EIB-ის კვლევაში.</p>				
ბუნებრივი გაზის სექტორი				
მიზანი 3.5: ბუნებრივი გაზის სექტორში ენერჯის წყაროების, მიმწოდებლებისა და მიწოდების მარშრუტების დივერსიფიკაცია.				
<p>ES-7: გაზომარაგების მარშრუტების დივერსიფიკაცია, მიწოდების ალტერნატიული მარშრუტების შესწავლა და განვითარება, გაზის ვირტუალური გაცვლის ჩათვლით.</p> <p>ორმხრივი ინტერესის (PMI) პროექტის ფარგლებში განიხილება სამხრეთ კავკასიის გაზსადენის (SCP) საშუალებით თურქეთსა და ევროკავშირის ქვეყნებთან LNG გაცვლის შესაძლებლობა. LNG - ის მიწოდება თურქეთის, საბერძნეთისა ან იტალიის რეგაზიფიკაციის ტერმინალებზე, სამაგიეროდ SCP</p>				

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>გაზსადენიდან საქართველოში გაზის მიღება „სვოპ“ გარიგებების მეშვეობით. ასეთი პროექტის იმპლემენტაცია საქართველოსთვის უზრუნველყოფს LNG-ზე არაპირდაპირ დაშვებას. აღნიშნული ვარიანტი არ საჭიროებს ახალი ინფრასტრუქტურის განვითარებას.</p> <p>გარდა ამისა, განიხილება დივერსიფიცირებული წყაროებიდან მიღებული ბუნებრივი გაზის სხვადასხვა პროდუქტად გარდაქმნის შესაძლებლობა [მაგ. თხევადი ბუნებრივი გაზი (LNG), კომპრესირებული ბუნებრივი გაზი (CNG) და თხევადი ნახშირწყალბადიანი გაზით (LPG)] და ასეთი პროდუქციის მიწოდება მაღალმთიანი რეგიონებისთვის, რომლებიც არ არიან დაფარული გაზსადენის ძირითადი ქსელით. ასევე, აღნიშნული პროდუქტები საწვავის სახით შეიძლება</p>				

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>ეფექტურად იყოს გამოყენებული საავტომობილო და საზღვაო ტრანსპორტში და ბუქსირებისთვის. დიზელზე მომუშავე ძრავების LNG (CNG) ძრავებით ჩანაცვლება მნიშვნელოვნად შეამცირებს როგორც საოპერაციო ხარჯებს, ასევე უარყოფით გავლენას გარემოზე.</p>				
<p>ES-8: თხევადი ბუნებრივი გაზის (LNG) განვითარების ალტერნატივების შემუშავება და შესაბამისი ინფრასტრუქტურის განვითარება.</p> <p>შორეული გრძელვადიანი ვარიანტები მოიცავს:</p> <p>-საქართველოში, მოსალოდნელი LNG მიმღები ტერმინალის მშენებლობა, დამოკიდებულია შავი ზღვის სრუტეების პირდაპირ წვდომაზე, რათა მისი გავლით მოხდეს LNG -ს საერთაშორისო გადაზიდვა. ამ ვარიანტზე დიალოგი გაგრძელდება თურქეთთან და შავი ზღვის სხვა დაინტერესებულ სანაპირო ქვეყნებთან;</p>				

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>-გამათხევადებელი და საექსპორტო ტერმინალი, რომელიც გაზს მიიღებს აზერბაიჯანიდან და პოტენციურად ცენტრალური აზიიდანაც, განახორციელებს ექსპორტს აღმოსავლეთ ევროპაში, ნაწილობრივ უკრაინასა და მოლდოვაში. მოსალოდნელია გაზის მიღება შუა აზიიდანაც. უკრაინის შეიძლება მიიღოს გადაწყვეტილება რეგაზიფიკაციის ობიექტის შექმნის შესახებ.</p> <p>-მცირემასშტაბიანი გამათხევადებელი ობიექტების განვითარება LNG -ის შიგა მოხმარებისთვის, როგორც საწვავი ავტომობილებისათვის ან სეზონური მოხმარების პიკის შემცირებისთვის.</p>				
მიზანი 3.6: ბუნებრივი გაზის სექტორში ენერჯის იმპორტზე დამოკიდებულების შემცირება.				
ენერგოეფექტურობის ღონისძიებების განხორციელება გაზზე მოთხოვნის / მოხმარების და იმპორტის შესამცირებლად.	იხილეთ ენერგოეფექტურობის ქვეთავი (3-2)			

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
მიზანი 3.1: ენერჯის ადგილობრივი წყაროების გამოყენება.				
<p>ES-9: ნახშირწყალბადების მარაგების შესწავლა და ათვისება.</p> <p>2020-2030 წწ ენერგეტიკული სტრატეგიის თანახმად, იმპორტზე დამოკიდებულების შემცირებისა და ქვეყნის ენერგეტიკული უსაფრთხოების გაზრდის მიზნით, მეტი ძალისხმევა დაეთმობა ბუნებრივი გაზის ადგილობრივი მარაგების ძიებასა და მოპოვებას. თუ ქვეყნის ბუნებრივი გაზის დადასტურებული მარაგების 5%-ის მოიპოვება მოხდება ყოველწლიურად, მაშინ შესაძლებელია მიღებული იქნეს 200 მილიონ მ³-ს გაზი, რაც გაზრდის ადგილობრივი გაზის ამჟამინდელ წილს ქვეყნის საერთო მოხმარებაში (მიმდინარე პერიოდში დაახლოებით 0,3%) 7,5-8%-მდე.</p>	<p>ენერგეტიკული სტრატეგია 2020-2030 წწ.</p>			
მიზანი 3.8: მოთხოვნაზე რეაგირება				

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>ES-10: SCADA სისტემის განვითარება.</p> <p>დაგეგმილია გაზსადენების აღჭურვა თანამედროვე სამეთვალყურეო კონტროლისა და მონაცემთა შექმნის (SCADA) საშუალებით. მიმდინარე ეტაპზე საქართველოს გაზსადენების მუშაობის თავისებურებების გათვალისწინებით, სისტემის დაპროექტება და მონტაჟი იგეგმებოდა 2021 წლისთვის.</p> <p>კოვიდ პანდემიის გამო პროექტის რეალიზაცია გადადებულია გაურკვეველი ვადით.</p>	<p>ენერგეტიკული სტრატეგია 2020-2030 წწ.</p>			
მიზანი 2.5: ენერჯის შენახვა.				
<p>ES-11: გაზსაცავის განვითარება, ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების შესახებ კანონის მიხედვით განსაზღვრული მინიმალური მარაგების შენახვა.</p> <p>2020-2030 წწ ენერგეტიკული სტრატეგიის თანახმად, დაგეგმილია მიწისქვეშა გაზსაცავის მშენებლობა (500</p>	<p>ენერგეტიკის შესახებ კანონის (თავი 34, მუხლი 139 ბ) და 2020-2030 წლების ენერგეტიკული სტრატეგიის შესაბამისად.</p>			

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>მილიონი კუბური მეტრი მთლიანი მოცულობით) სამგორის სამხრეთ თაღის საბადოს ბაზაზე. გაზსაცავის მზადყოფნა ექსპლუატაციისათვის იგეგმებოდა 2024 წლისთვის, როდესაც დასრულდებოდა შაკ-დენიზის გაზის საბადოს ათვისების მეორე ფაზის სამუშაოები სრული მოცულობით. აღნიშნულის შედეგად მნიშვნელოვნად იზრდება მოპოვება და შესაბამისად, საქართველოში ტრანზიტის საფასურად მიღებული გაზის მოცულობა. აღსანიშნავია, რომ მშენებლობა COVID-19-ის პანდემიით გამოწვეული ფინანსური პრობლემების გამო რამდენიმე წლით გადაიდო. გაზსაცავის ტექნიკური პარამეტრები განისაზღვრა ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანების რეგულაციით № 994/2010 (გაზომომარაგების</p>				

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
უსაფრთხოების ზომების შესახებ).				
ნავთობის სექტორი				
მიზანი 3.7: ენერჯის წყაროების, მომწოდებლებისა და მიწოდების მარშრუტების დივერსიფიკაციის გაზრდა ნავთობის სექტორში.				
ელექტროენერჯისა და ბუნებრივ გაზზე მომუშავე ტრანსპორტის გამოყენების ხელშეწყობა.	იხილეთ ენერგოეფექტურობის ქვეთავი (3-2)			
ES-12: ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნების განვითარება საქართველოში 2020-2030 წწ ენერგეტიკული სტრატეგიის თანახმად, ახალი ნავთობგადამამუშავებელი სიმძლავრის მიზანშეწონილობის დასადგენად, საქართველო გეგმავს პოტენციური ინვესტორების მოზიდვას შავი ზღვის ან/და სხვა თავისუფალ ინდუსტრიულ ზონებში, საწყისი ხელსაყრელი შეთავაზების საფუძველზე.	ენერგეტიკული სტრატეგია 2020-2030 წწ.			
ES-13: ნახშირწყალბადების პოტენციური მარაგების შესწავლა და	ენერგეტიკული სტრატეგია 2020-2030 წწ.			2021-2030

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>განვითრება საქართველოში.</p> <p>ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონში (2D და 3D განზომილებიანი სეისმური კვლევა, ერთეული ჭაბურღილები), ჩატარებული ბოლოდროინდელი გეოლოგიური სამიზნო სამუშაოების შედეგები მიუთითებს, ქვეყანაში ნახშირწყალბადების ახალი საბადოების გახსნის მაღალ ალბათობაზე. ნავთობის პერსპექტიული რესურსების მთლიანი მოცულობა, როგორც ხმელეთზე ასევე შავი ზღვის შელფზე შეფასებულია დაახლოებით 909.2 მილიონი ტონით (ოპტიმისტური შეფასებით). განსაკუთრებით პერსპექტიულია ამ თვალსაზრისით საქართველოს შავი ზღვის შელფი. საბჭოთა პერიოდში, ქვეყნის ჩრდილოეთ ნაწილში, სეისმური კვლევის მეთოდით, შესწავლილი იქნა რამდენიმე მსხვილი ობიექტი (გუდაუთა, ოჩამჩირე, ყულევი); 2000-ანი წლების დასაწყისში, სამხრეთში - აჭარისა და გურიის</p>				

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>შელფის ზონაში, ამერიკულმა კომპანიამ „ანადარკო“-მ შეისწავლა პერსპექტიული მსხვილი ანტიკლინური ქანობი (იბერია, კოლხა, ლაზიკა, ეგრისი), თუმცა, ჭაბურღილის ბურღვა ქართულ შელფზე ჯერ არ განხორციელებულა. 2020-2030 წწ ენერგეტიკული სტრატეგია განიხილავს გაძლიერებული და მაღალხარჯიანი სამუშაოების ჩატარების შესაძლებლობას ნავთობისა და გაზის ადგილობრივი წარმოებისთვის.</p>				
<p>ES-14: ნავთობპროდუქტების სავალდებულო (სახელმწიფო და კერძო) სტრატეგიული მარაგების შექმნა და შენახვა.</p> <p>კანონის პროექტი "ნედლი ნავთობისა და ნავთობპროდუქტების სავალდებულო მარაგების შენარჩუნების შესახებ" აწესებს, ნავთობპროდუქტების უწყვეტი მიწოდების უზრუნველსაყოფად სავალდებულო მარაგების შექმნის, მართვისა და</p>				

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>გამოყენების წესებს. მარაგების საჭირო მოცულობა გამოითვლება მინიმუმ 90 დღის საშუალო დღიური იმპორტიდან ან 61 დღის მოხმარებიდან - რომელიც უფრო მაღალია. იმპორტიორები პასუხისმგებელი იქნებიან მომარაგების შენარჩუნებაზე, ხოლო კონტროლს განხორციელებს საქართველოს ნავთობისა და გაზის სააგენტო.</p>				
ქვანახშირის სექტორი				
მიზანი 3.1: ენერჯის ადგილობრივი წყაროების გამოყენება.				
<p>ES-15: ნახშირის პოტენციური მარაგების შესწავლა და განვითარება.</p> <p>საქართველოს ტერიტორიაზე არსებული საბადოების საერთო ეკონომიკური პოტენციალი შეიძლება შეფასდეს დაახლოებით 200 მლნ ტონად, მათ შორის, 180 მლნ. ტონა ბიტუმოვანი ნახშირია, ხოლო 20 მლნ. ტონა მურა ნახშირი.</p> <p>ადგილობრივი ნახშირის ინდუსტრიის</p>				

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>რეაბილიტაციისა და ინტენსიური განვითარების პერსპექტივა დაკავშირებულია მის გამოყენებასთან ელექტროენერჯის გენერაციისათვის. 2020-2030 წწ ენერგეტიკული სტრატეგიაში განხილული იქნა ტყიბულის შახტის რეაბილიტაციისა და უცხოელი ინვესტორების დახმარებით მძლავრი, თანამედროვე თბოელექტროსადგურის მშენებლობის შესაძლებლობა. საქართველოს ტერიტორიაზე მოპოვებული ნახშირი გამოყენებული იქნება ენერგეტიკული უსაფრთხოების რისკების შესამცირებლად და ადგილობრივი თემების სოციალური და ეკონომიკური პრობლემების გადასაჭრელად.</p>				

პოლიტიკა და ზომები – ენერგეტიკული სიღარიბის დაძლევა

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
მიზანი 4.1: ენერგო სიღარიბეში მყოფი მოსახლეობის პროცენტული რაოდენობის შემცირება (სამიზნე: 2017 წელს დაფიქსირებული დაახლოებით 43%-დან, 2030 წლისათვის 15%-მდე შემცირება).				
EP-1: მიმდინარე სოციალური დახმარების პროგრამები. მიმდინარე დახმარების პროგრამები ღარიბი შინამეურნეობებისა და მთიან რეგიონებში მცხოვრებთათვის.	არსებული პოლიტიკა.	სოციალური მომსახურების სააგენტოს ანგარიში.	სოციალური მომსახურების სააგენტო. მუნიციპალიტეტები.	2021 – 2030 წწ.

პოლიტიკა და ზომები - კვლევა, ინოვაცია და კონკურენტუნარიანობა

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
პრიორიტეტი 1: კვლევების, განვითარებისა და ინოვაციების (RDI) ძლიერი ეროვნული სისტემის შემუშავება სუფთა ენერჯის ტრანსფორმაციის მხარდასაჭერად.				
მიზანი 5.1.1: კვლევებსა და ინოვაციებზე სახელმწიფო ბიუჯეტის ზრდა.				
RIC-1: კვლევებსა და ინოვაციებზე სახელმწიფო ბიუჯეტის ზრდა მშპ-ს 1%-მდე, 2030 წლისათვის კლიმატის ცვლილებისა და მდგრადი ენერგეტიკისაკენ მიმართული კვლევებსა და ინოვაციებზე სახელმწიფო		ეროვნული ბიუჯეტი (სახელმწიფო ხაზინა). საზოგადოებრივი დანახარჯების მონიტორინგი.	საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო, კვლევებისა და ინოვაციების საბჭოსთან ერთად.	2022-2023 წწ.

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
ბიუჯეტის ზრდა მშპ-ს 0.1%-მდე .				
RIC-2: თემატური პრიორიტეტების განსაზღვრა ეროვნული R&I-სთვის, მათ შორის ენერჯეტიკის სექტორისათვის ერთერთი პრიორიტეტის მინიჭება.		ეროვნული ბიუჯეტი (სახელმწიფო ხაზინა). საზოგადოებრივი დანახარჯების მონიტორინგი.	კვლევებისა და ინოვაციების საბჭო საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.	2022-2023 წწ.
მიზანი 5.1.2: შესაძლებლობების გამოიყენება R&I სტიმულირებისათვის.				
RIC-3: მდგრადი ენერჯეტიკის საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავებისა და გაუმჯობესების მხარდაჭერა.		არსებული პროგრამების მიმოხილვა და მათი გაუმჯობესების რეკომენდაციები.	საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო საქართველოს უნივერსიტეტები	2023-2024 წწ

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>RIC-4: მდგრადი განვითარების სფეროში, საზღვარგარეთ უნივერსიტეტებში განათლების მისაღებად, ქართველი სტუდენტებისათვის ეროვნული დაფინანსების დაწესება.</p>		<p>საერთაშორისო განათლების ცენტრის მიერ, მდგრადი ენერგეტიკა და კლიმატის ცვლილება განსაზღვრულია, როგორც პრიორიტეტული მიმართულება.</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.</p>	<p>2022-2023 წწ</p>
<p>მიზანი 5.1.3: მდგრად ენერგეტიკასთან დაკავშირებული RDI-ს მხარდაჭერა და გაძლიერება.</p>				
<p>RIC-5: ეროვნულ ენერგეტიკულ პოლიტიკის პრიორიტეტებთან თანხვედრაში მყოფი კვლევითი და განვითარების პროექტების დაფინანსება:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ენერჯის გამომუშავებასა და მოხმარებაში რესურსეფექტური ღონისძიებების კვლევები; 2. ადგილობრივი განახლებადი ენერჯის წყაროების მდგრადი გამოყენებისაკენ მიმართული ინოვაციური და კვლევითი პროექტები; 3. საქართველოში მწვანე წყალბადის 		<p>დაფინანსებული კვლევითი პროექტები ენერგეტიკული პროექტების პრიორიტეტული მიმართულებების მიხედვით</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო</p> <p>საერთაშორისო კვლევითი და დონორი ორგანიზაციები.</p>	<p>2023 წლიდან და შემდგომ.</p>

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>ათვისების პოტენციალის კვლევითი პროექტები;</p> <p>4. კლიმატის ცვლილებისა და მისი ენერგეტიკულ სისტემებზე გავლენის შემსწავლელი კვლევითი პროექტები;</p> <p>5. ცვალებადი განახლებადი ენერჯის წყაროების ენერგეტიკულ სისტემაში ინტეგრაციის საშუალებებისა და ენერჯის შემნახველი საშუალებების (ჰიდრომააკუმულ ირებელი სადგურები, ბატარეებისა და სხვა) კვლევითი პროექტები;</p> <p>6. საზოგადოებრივი და ჰუმანიტარული მეცნიერებების დანერგვა, ენერგეტიკის, ენერგეტიკული უსაფრთხოებისა და პოლიტიკის საკითხებში;</p>				

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>7. ხელოვნური ინტელექტისა და ინფორმაციული ტექნოლოგიის გამოყენების შესაძლებლობები ენერგეტიკის სექტორის ოპტიმიზაციისათვის (პროგნოზირება, გრძელვადიანი დაგეგმარება, სისტემის გაფართოების დაგეგმარება და სხვა).</p>				
<p>RIC-6: საქართველოს უსაფრთხოებისა და განვითარების პრიორიტეტების მიხედვით კვლევის მონიტორინგის ინდიკატორების შემუშავება.</p> <p>ენერგეტიკის სექტორის ოპტიმიზაციისთვის, ჭკვიანი სისტემები და ICT გადაწყვეტილებების შესწავლა (მაგ. პროგნოზირება, გრძელვადიანი დაგეგმვა, გაფართოების დაგეგმვა და ა.შ.).</p>		შექმნილი ინდიკატორების ოფიციალური სტატისტიკა.	საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. საქსტატი.	2022-2024 წწ.
<p>მიზანი 5.1.4: ბიზნესის სექტორში ინოვაციების წახალისება და კერძო ინვესტიციების მოზიდვა კვლევისა და ინოვაციის მიმართულებით.</p>				

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
<p>RIC-7: ახალი პროდუქტისა და ტექნოლოგიების სერტიფიცირების ხელშეწყობა, მდგრადი ბიზნესის ჯილდოს მეშვეობით.</p>		<p>დაარსდა მდგრადი ბიზნესის ჯილდო.</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>კვლევებისა და ინოვაციების საბჭო.</p> <p>„აწარმოე საქართველოში“.</p> <p>ბიზნეს ასოციაციები.</p>	<p>2023 წლიდან და შემდგომ.</p>
<p>RIC-8: „კვლევებიდან ბიზნესამდე“ (Research2Busines) პროგრამების მხარდაჭერა, ცოდნისა და გამოცდილების გადასაცემად, სამეცნიერო სფეროდან კერძო (სამრეწველო) სექტორში, დაბალ-ნახშირბადიანი ტექნოლოგიების კუთხით.</p>		<p>შემუშავებულია პროგრამა „კვლევებიდან ბიზნესამდე“.</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო.</p> <p>ბიზნეს ასოციაციები (საქართველოს ბიზნესის ასოციაცია, საქართველოს მცირე და საშუალო ბიზნესთა ასოციაცია).</p> <p>საქართველოს სავაჭრო, სამრეწველო პალატა.</p> <p>„აწარმოე საქართველოში“.</p>	<p>2023 წლიდან შემდგომ.</p>
<p>RIC-9: „ბიზნესიდან ბიზნესამდე“ პლატფორმის შექმნა დოკტორანტებისა და</p>		<p>ციფრული პლატფორმა, რომელიც აკავშირებს</p>	<p>საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი</p>	<p>2022-2023 წწ.</p>

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
გამოცდილი მკვლევარების ბიზნეს სექტორთან დასაკავშირებლად და მათი კვლევისა და ინოვაციის საჭიროებების გასაცნობად.		მკვლევარებსა და ბიზნესებს.	განვითარების სამინისტრო.	
პრიორიტეტი 2: RDI სექტორში საერთაშორისო თანამშრომლობის გაძლიერება.				
მიზანი 5.2.2: ევროკავშირის “ჰორიზონტი ევროპა” პროგრამაში ქართველი მეცნიერებისა და მკვლევარების ჩართულობის გაზრდა, მათი ინტეგრაცია ევროკავშირის კვლევით სივრცეში.				
RIC-10: ეროვნული საკონტაქტო პირის ან პირების წარდგენა “Horizon Europe” პროგრამის მე-5 მიმართულებისათვის.		წარდგენილია ეროვნული საკონტაქტო პირი ან პირები მე-5 მიმართულებისათვის.	საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო.	2022წელი.
RIC-11: საქართველოს „Horizon Europe“-ის სამუშაო პროგრამის კომიტეტის დელეგაციაში ენერჯეტიკისა და კლიმატის ცვლილების საკითხების სათანადოდ წარმოჩენა.		წარდგენილი დელეგაციის წევრი ან წევრები პასუხისმგებელნი უნდა იყვნენ ენერჯეტიკისა და კლიმატის ცვლილებაზე.	საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო.	2022 წელი.
მიზანი 5.2.1: მსხვილ საერთაშორისო RDI პროგრამებში (NATO, SPS, COST და სხვა.) ქართველი მკვლევარებისა და კვლევითი ორგანიზაციების მხარდაჭერა.				
RIC-12: რეგულარული საინფორმაციო დღეების ორგანიზება, ენერჯეტიკისა და კლიმატის ცვლილების სფეროში,		საინფორმაციო შეხვედრების კალენდარი, ღონისძიებების	საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო.	2022 წლიდან და შემდგომ.

აქტივობა/ღონისძიება და აღწერა	თუა მითითებული არსებულ პოლიტიკაში / გეგმებში	გადამოწმების წყარო	პასუხისმგებელი სააგენტო / პარტნიორი დაწესებულება	განხორციელების პერიოდი
საერთაშორისო კვლევითი პროგრამების შესახებ ცნობიერების ამაღლების მიზნით.		მოხსენებითი ბარათები.		
RIC-13: მუშაობა ორმხრივ და მრავალმხრივ ინიციატივებზე - თანამშრომლობა საერთაშორისო ორგანიზაციებთან.		2030 წლამდე, კვლევებისა და ინოვაციებისათვის (R&I), არანაკლებ ერთი ორმხრივი თანამშრომლობის პროგრამა კლიმატის ცვლილებისა და ენერჯექტივის საკითხებში.	საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო. კვლევებისა და ინოვაციების საბჭო. შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდი.	2022 წლიდან და შემდგომ.

დანართი II: მე-3 თავში ჩამოთვლილი ღონისძიებების დეტალური აღწერა

პოლიტიკა და ღონისძიებები - დეკარბონიზაცია: სათბურის აირების ემისიები და მოცილება

GHG-1: აზოტის მჟავას წარმოება სათბურის გაზების (GHG) დაბალი გამოყოფით.

GHG-1: აზოტის მჟავას წარმოება სათბურის გაზების (GHG) დაბალი გამოყოფით.		
მიზანი 1.1: საწარმო პროცესებიდან და პროდუქციის მოხმარებიდან (IPPU) წარმოქმნილი ემისიების შემცირება 5%-ით საკონტროლო დონესთან შედარებიდან.		
აღწერა: აზოტის მჟავას მწარმოებელი ქარხნები აღჭურვილი იქნება უახლესი ტექნოლოგიით, წარმოების ციკლიდან N ₂ O ემისიების მოსაცილებლად. ეს ღონისძიება განპირობებულია საერთაშორისო ფინანსურ მხარდაჭერით.		
ვადები	2021-2023 წლები, ღონისძიების დასაწყებად და შემდგომ გასაგრძელებლად.	
სექტორი	მრეწველობა.	
შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები	<ul style="list-style-type: none"> კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა (CSAP); სინერგია ასოცირების შესახებ შეთანხმების დირექტივასთან 2008/50/EC ატმოსფერული ჰაერის ხარისხის შესახებ და დირექტივასთან 2010/75/EU სამრეწველო ემისიების შესახებ. 	
განხორციელების სტატუსი	მიმდინარეობს დაგეგმვა.	
ვარაუდები	საწარმო აღჭურვილია ახალი ტექნოლოგიებით, რომელიც მინიმუმ 95%-ით ნაკლებ N ₂ O-ს გააფრქვევს. ახალი აღჭურვილობა აწარმოებს 100% აზოტმჟავას.	
მოსალოდნელი შედეგები	2015 წლის საბაზისო მონაცემებთან შედარებით (ყოველწლიური): <ul style="list-style-type: none"> შემცირდება 426 გგ CO₂ეკვ. 2030 წლისათვის. 	
დაფინანსების წყაროები (ლარი)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	მონაცემები არ არის.
	მუნიციპალური	მონაცემები არ არის.
	კერძო სექტორი / სახელმწიფო კომპანიები	8,910,000 ლარი 2024 წლისთვის (შპს „რუსთავი აზოტიდან“).
	დონორის მხარდაჭერა	8,910,000 ლარი გრანტი 2024 წლისთვის (გერმანიის მთავრობიდან).
პასუხისმგებელი უწყება	შპს „რუსთავი აზოტი“	

პარტნიორი დაწესებულება		გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, საქართველოს მთავრობის სახელით.
მონიტორინგი	უწყება/წყარო	საქართველოს გარემოს დაცვის და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო .
	პროგრესის მაჩვენებელი(ები)	ჩართული კომპანიის განცხადების თანახმად, N ₂ O-ს ემისიები შემცირებულია.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი		კვლევა, ინოვაცია და კონკურენტუნარიანობა. ეს ღონისძიება ასევე უკავშირდება მრეწველობაში ეფექტურობის წახალისების ღონისძიებებს.

GHG-2: კონკრეტული საწარმოებისთვის ემისიის კოეფიციენტების შემუშავება.

GHG-2: კონკრეტული საწარმოებისთვის ემისიის კოეფიციენტების შემუშავება.		
მიზანი 1.1: საწარმოო პროცესებიდან და პროდუქციის მოხმარებიდან (IPPU) წარმოქმნილი ემისიების შემცირება 5%-ით საკონტროლო ღონესთან შედარებიდან.		
აღწერა: მონაცემთა მართვის სისტემის დანერგვა, რომელიც მოიცავს საწარმოების ემისიის კოეფიციენტებს, სექტორის ემისიებისა და შემარბილებელი პოტენციალის უკეთ შესაფასებლად. ეს მეტ შესაძლებლობას მისცემს კერძო სექტორის/სახელმწიფო კომპანიებს წარმოადგინონ სათბურის აირების ემისიასთან დაკავშირებული მონაცემები.		
ვადები	2021-2022 წლები ღონისძიების დასაწყებად და შემდგომ გასაგრძელებლად.	
სექტორი	მრეწველობა.	
შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები	<ul style="list-style-type: none"> კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა; სინერგია ასოცირების შესახებ შეთანხმების დირექტივა 2010/75/EU სამრეწველო ემისიების შესახებ და მუხლი 314 ინფორმაციის გაცვლისა და თანამშრომლობის ხელშეწყობის შესახებ. 	
განხორციელების სტატუსი	მიმდინარეობს დაგეგმვა.	
ვარაუდები	მონაცემები არ არის.	
მოსალოდნელი შედეგები	დარგთან დაკავშირებული მინიმუმ ორი ემისიის კოეფიციენტის მიღება. ემისიის კოეფიციენტი დადგენილია მინიმუმ ორი ძირითადი მრეწველობისთვის.	
	სახელმწიფო ბიუჯეტი	არა-ფინანსური წვლილი.
	მუნიციპალური	მონაცემები არ არის.

დაფინანსების წყაროები (ლარი)	კერძო სექტორი / სახელმწიფო კომპანიები	მონაცემები არ არის.
	დონორის მხარდაჭერა	99,600 ლარი გრანტის სახით 2024 წლამდე (გლობალური გარემოსდაცვითი ფონდიდან/გაეროს გარემოსდაცვითი პროგრამიდან).
პასუხისმგებელი უწყება		გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს კლიმატის ცვლილების სამმართველო.
პარტნიორი დაწესებულება		შპს „რუსთავის აზოტი“, ჰაიდელბერგ ცემენტი.
მონიტორინგი	უწყება/წყარო	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.
	პროგრესის მაჩვენებელი(ები)	<ul style="list-style-type: none"> ემისიის კოეფიციენტების რაოდენობა. მონაცემთა სისტემების რაოდენობა.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი		კვლევა, ინოვაცია და კონკურენტუნარიანობა.

GHG-3: პირუტყვის საკვების შეცვლა.

GHG-3: პირუტყვის საკვების შეცვლა.
მიზანი 1.2: სასოფლო-სამეურნეო წარმოებიდან წარმოქმნილი ემისიების შემცირება და სასოფლო-სამეურნეო სექტორში ნახშირბადის დაბალი მოხმარების მიდგომების მხარდაჭერა.
<p>აღწერა: მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის საკვების ხარისხის 20%-ით ან მეტი პროცენტით გაზრდა, იწვევს ენტერალური ფერმენტაციით ემისიების შემცირებას. საქართველოში საკმარისი მრავალფეროვნებაა საფურაჟე მცენარეების თვალსაზრისით, რომელთა საშუალებითაც შესაძლებელია ნაკლები ღებვა და ამავდროულად პირუტყვის პროდუქტიულობის გაზრდა ან შენარჩუნება. საჭიროა საკვების ოპტიმალური ნარევის განსაზღვრა და შემდგომ, სახელმძღვანელოს სახით რძის ნაწარმის მწარმოებელი ფერმერებისათვის მიწოდება. ინფორმირება არსებულის შესახებ. გარდა ამისა, ქართული ყურძნის წიპწა უნდა იქნეს შესწავლილი, როგორც ალტერნატიული იაფი დიეტური დანამატი, მცოხნავი ცხოველის ემისიის დასაძლევად.</p> <p>ეს ღონისძიება ეყრდნობა საერთაშორისო ფინანსურ მხარდაჭერას.</p> <p>შედეგის ინდიკატორები:</p> <p>მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის ენტერალური ფერმენტაციის ემისიების შესამცირებლად შემუშავებული მეთოდოლოგია, ხოლო პირუტყვის კვების ცვლილება, შეთანხმებული ჩართულ მხარეებთან;</p> <p>მინიმუმ ერთი სარეკომენდაციო კამპანია ჩატარდა, პირუტყვის ენტერალური ფერმენტაციის ემისიების შემცირებისა და საქონლის კვების ცვლილების შესახებ ყველა რეგიონში, მინიმუმ 50 ფერმერის მონაწილეობით;</p>

შემუშავებულია პროექტის კონცეფცია პირუტყვის საკვების ხარისხის გაუმჯობესებისა და საძოვრების ბიომრავალფეროვნების შესანარჩუნებლად. განსახორციელებლად მოთხოვნილია საერთაშორისო დაფინანსება; შემუშავებულია საძოვრების მართვის კანონმდებლობა.		
ვადები	2021-2024 წლები ღონისძიების დასაწყებად და შემდგომ გასაგრძელებლად.	
სექტორი	სოფლის მეურნეობა.	
შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	
განხორციელების სტატუსი	დაგეგმვის პროცესში.	
ვარაუდები		
მოსალოდნელი შედეგები	2015 წლის საბაზისო მონაცემებთან შედარებით (ყოველწლიური): • შემცირებული 6.83 გგCO ₂ ეკვ 2030 წელს.	
დაფინანსების წყაროები (ლარი)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	530,000 ლარი მეთოდოლოგიის განსავითარებლად და სარეკომენდაციო კამპანიის ჩასატარებლად, პირუტყვის ენტერალური ფერმენტაციის ემისიების შემცირებისა და პირუტყვი კვების ცვლილებისთვის.
	მუნიციპალური	არცერთი.
	კერძო სექტორი / სახელმწიფო კომპანიები	გენერირება მოხდება პოლიტიკის მეშვეობით (რაოდენობა განსასაზღვრია).
	დონორის მხარდაჭერა	განსასაზღვრია.
პასუხისმგებელი უწყება	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო (გარემოს დაცვისა და კლიმატის ცვლილების დეპარტამენტი), სოფლის მეურნეობის დეპარტამენტი, სურსათისა და სოფლის განვითარება.	
პარტნიორი დაწესებულება	<ul style="list-style-type: none"> შპს „სამეცნიერო კვლევითი ცენტრი“; ა(ა)იპ „სოფლის განვითარების სააგენტო“; სსიპ „გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი“; სსიპ „მიწის მდგრადი მართვისა და მიწათსარგებლობის მონიტორინგის ეროვნული სააგენტო“; სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების მწარმოებლები. 	
მონიტორინგი	უწყება/წყარო	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.
	პროგრესის მაჩვენებელი(ები)	<ul style="list-style-type: none"> მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის რაოდენობა, რომელიც იღებს გაუმჯობესებული ხარისხის საკვებს;

	<ul style="list-style-type: none"> • ოპტიმიზირებული საკვების რაოდენობა, ტიპების მიხედვით.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი	კვლევა, ინოვაცია, და კონკურენტუნარიანობა.

GHG-4: ხარჯთ-სარგებლიანობის ანალიზი და ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთება, პირუტყვის საკვების ხარისხის საუკეთესო ვარიანტების გამოსავლენად.

GHG-4: ხარჯთ-სარგებლიანობის ანალიზი და ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთება, პირუტყვის საკვების ხარისხის საუკეთესო ვარიანტების გამოსავლენად.		
შედეგის ინდიკატორი: მომზადდა ტექნიკური ანალიზის ანგარიში, რომელიც იკვლევს მინიმუმ ორ ახალ ალტერნატივას კვების გასაუმჯობესებლად.		
მიზანი 1.2: სასოფლო-სამეურნეო წარმოებიდან წარმოქმნილი ემისიების შემცირება და სასოფლო-სამეურნეო სექტორში ნახშირბადის დაბალი მოხმარების მიდგომების მხარდაჭერა.		
აღწერა: პირუტყვში ენტერალური ფერმენტაციის მართვის დამატებით ღონისძიებებთან დაკავშირებული ღირებულების, სარგებელისა და მიზანშეწონილობის ანალიზი, 2023-2024 წლების კლიმატის სამოქმედო გეგმაში ახალი ქმედებების იდენტიფიცირებისათვის.		
ვედები	2021 წლიდან 2024 წლამდე.	
სექტორი	სოფლის მეურნეობა.	
შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	
განხორციელების სტატუსი	მიმდინარეობს დაგეგმვა.	
ვარაუდები	ფულადი სახსრების არსებობა კვლევის დასაწყებად.	
მოსალოდნელი შედეგები	ტექნიკური ანალიზის ანგარიში მომზადდა, რომელიც იკვლევს მინიმუმ ორ ახალ ალტერნატივას კვების გასაუმჯობესებლად.	
დაფინანსების წყაროები (ლარი)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	218,000 ლარი.
	მუნიციპალური	არ არის მონაცემები.
	კერძო სექტორი / სახელმწიფო კომპანიები	არ არის მონაცემები.
	დონორის მხარდაჭერა	მოსაძებნია.
პასუხისმგებელი უწყება	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.	

პარტნიორი დაწესებულება(ები)		სსიპ „სამეცნიერო კვლევითი ცენტრი“. ა(ა)იპ „სოფლის განვითარების სააგენტო“.
მონიტორინგი	უწყება/წყარო	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.
	პროგრესის მაჩვენებელი(ები)	ტექნიკური ანალიზის დოკუმენტების რაოდენობა.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი		კვლევა, ინოვაცია და კონკურენტუნარიანობა.

GHG-5: ხარჯთ-სარგებლიანობის ანალიზი და ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთება, ნაკელის მართვის საუკეთესო ვარიანტების იდენტიფიცირების მიზნით.

GHG-5: ხარჯთ-სარგებლიანობის ანალიზი და ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთება, ნაკელის მართვის საუკეთესო ვარიანტების იდენტიფიცირების მიზნით.		
შედეგის ინდიკატორი: მომზადდა ტექნიკური ანგარიში, რომელიც აანალიზებს მინიმუმ ორ ახალ ალტერნატივას სასუქის მართვისთვის.		
მიზანი 1.2: სასოფლო-სამეურნეო წარმოებიდან წარმოქმნილი ემისიების შემცირება და სასოფლო-სამეურნეო სექტორში ნახშირბადის დაბალი მოხმარების მიდგომების მხარდაჭერა.		
აღწერა: სასუქის მართვის სისტემების დანერგვის დამატებით ღონისძიებებთან დაკავშირებული ღირებულების, სარგებელისა და მიზანშეწონილობის დადგენა, 2023-2024 წლების კლიმატის სამოქმედო გეგმაში ახალი ქმედებების იდენტიფიცირებისათვის.		
ვადები	2021 წლიდან 2024 წლამდე.	
სექტორი	სოფლის მეურნეობა.	
შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები	კლიმატის სამოქმედო გეგმა.	
განხორციელების სტატუსი	განხილვის პროცესშია.	
ვარაუდები	ფულადი სახსრების არსებობა კვლევის დასაწყებად.	
მოსალოდნელი შედეგები	ტექნიკური ანგარიში მომზადდა, რომელიც იკვლევს მინიმუმ ორ ახალ ალტერნატივას სასუქის მართვისთვის.	
	სახელმწიფო ბიუჯეტი	218,000 ლარი.
	მუნიციპალური	მონაცემები არ არის.

დაფინანსების წყაროები (ლარი)	კერძო სექტორი / სახელმწიფო კომპანიები	მონაცემები არ არის.
	დონორის მხარდაჭერა	მოსაძებნია.
პასუხისმგებელი უწყება		გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო (გარემოს დაცვისა და კლიმატის ცვლილების დეპარტამენტი, სოფლის მეურნეობის დეპარტამენტი, სურსათისა და სოფლის განვითარება).
პარტნიორი დაწესებულება (ები)		სსიპ „სამეცნიერო კვლევითი ცენტრი“. ა(ა)იპ „სოფლის განვითარების სააგენტო“.
მონიტორინგი	უწყება/წყარო	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.
	პროგრესის მაჩვენებელი (ები)	ტექნიკური ანალიზის დოკუმენტების რაოდენობა.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი		კვლევა, ინოვაცია და კონკურენტუნარიანობა.

GHG-6: კვლევა და ტექნიკურ-ეკონომიკური მიზანშეწონილობის დადგენა კოოპერატივების წარმატებით და ფართო მასშტაბებით შექმნასთან დაკავშირებით.

GHG-6: კვლევა და ტექნიკურ-ეკონომიკური მიზანშეწონილობის დადგენა კოოპერატივების წარმატებით და ფართო მასშტაბებით შექმნასთან დაკავშირებით.	
მიზანი 1.2: სასოფლო-სამეურნეო წარმოებიდან წარმოქმნილი ემისიების შემცირება და სასოფლო-სამეურნეო სექტორში ნახშირბადის დაბალი მოხმარების მიდგომების მხარდაჭერა.	
აღწერა: კოოპერატივების შექმნასთან დაკავშირებული კვლევა და ტექნიკურ-ეკონომიკური მიზანშეწონილობის დადგენა, 2023-2024 წლების კლიმატის სამოქმედო გეგმაში ახალი ქმედებების იდენტიფიცირებისათვის.	
ვადები	2021 წლიდან 2022 წლამდე.
სექტორი	სოფლის მეურნეობა.
შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები	კლიმატის სამოქმედო გეგმა.
განხორციელების სტატუსი	მომზადების პროცესში.
ვარაუდები	ფულადი სახსრების არსებობა კვლევის დაწყებისთვის.
მოსალოდნელი შედეგები	ტექნიკური ანალიზის დოკუმენტების დამთავრება.

დაფინანსების წყაროები (ლარი)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	940,000 ლარი.
	მუნიციპალური	არ არის მონაცემები.
	კერძო სექტორი / სახელმწიფო კომპანიები	არ არის მონაცემები.
	დონორის მხარდაჭერა	მოსაძებნია.
პასუხისმგებელი უწყება		გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.
პარტნიორი დაწესებულება(ები)		დონორის მხარდაჭერა.
მონიტორინგი	უწყება/წყარო	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.
	პროგრესის მაჩვენებელი(ები)	ტექნიკური ანალიზის დოკუმენტების რაოდენობა.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი		კვლევა, ინოვაცია და კონკურენტუნარიანობა.

GHG-7: კვლევები და საკონსულტაციო პროცესები, საქართველოსათვის ეკონომიკური და სოციალურად მიზანშეწონილი, კლიმატთან ოპტიმიზირებული (CSA) სოფლის მეურნეობის განსაზღვრისათვის.

GHG-7: კვლევები და საკონსულტაციო პროცესები, საქართველოსათვის ეკონომიკურად და სოციალურად მიზანშეწონილი, კლიმატთან ოპტიმიზირებული (CSA) სოფლის მეურნეობის განსაზღვრისათვის.	
მიზანი 1.2: სასოფლო-სამეურნეო წარმოებიდან წარმოქმნილი ემისიების შემცირება და სასოფლო-სამეურნეო სექტორში ნახშირბადის დაბალი მოხმარების მიდგომების მხარდაჭერა.	
<p>აღწერა: კვლევა კლიმატ-ოპტიმიზირებული სოფლის მეურნეობის (CSA) ხარჯთ-ეფექტური ქმედებების დადგენისათვის, დაინტერესებულ მხარეებთან კონსულტაციები, საქართველოში ტექნიკურად და სოციალურად განხორციელებადი ვარიანტების შერჩევისა და 2023-2024 წლების კლიმატის სამოქმედო გეგმაში ახალი ქმედებების იდენტიფიცირებისათვის.</p> <p>მიღწევები უნდა მოიცავდეს:</p> <p>ყველაზე ოპტიმალურ, მინიმუმ ორი ღონისძიებებისთვის, ტექნიკური ანალიზს და რეკომენდაციებს, კლიმატ-ოპტიმიზირებული სოფლის მეურნეობის პრაქტიკის დასანერგად;</p> <p>კლიმატ-გონივრული სოფლის მეურნეობის სამუშაო ჯგუფი ატარებს მინიმუმ ორ საკონსულტაციო შეხვედრას წელიწადში;</p> <p>2024 წლისთვის მომზადდება სასოფლო-სამეურნეო პრაქტიკის სახელმძღვანელო მინიმუმ 5 სასოფლო - სამეურნეო კულტურისათვის.</p>	
ვადები	2021 -დან 2024 მდე.

სექტორი	სოფლის მეურნეობა.	
შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები	კლიმატის სამოქმედო გეგმა.	
განხორციელების სტატუსი	განხილვის სტადიაშია.	
ვარაუდები	ვარაუდი თანხების ხელმისაწვდომობაზე კვლევის ჩასატარებლად .	
მოსალოდნელი შედეგები	ტექნიკური ანალიზის დოკუმენტის დამთავრება.	
დაფინანსების წყაროები (ლარი)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	330,000 ლარი.
	მუნიციპალური	არ არის მონაცემები.
	კერძო სექტორი / სახელმწიფო კომპანიები	არ არის მონაცემები.
	დონორის მხარდაჭერა	მოსაძებნია.
პასუხისმგებელი უწყება	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო (გარემოს დაცვისა და კლიმატის ცვლილების დეპარტამენტი, სოფლის მეურნეობის დეპარტამენტი, სურსათისა და სოფლის განვითარება).	
პარტნიორი დაწესებულება(ები)	სსიპ „სამეცნიერო კვლევითი ცენტრი“. ა(ა)იპ „სოფლის განვითარების სააგენტო „ გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო (პოლიტიკისა და ანალიტიკის დეპარტამენტი).	
მონიტორინგი	უწყება/წყარო	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.
	პროგრესის მაჩვენებელი(ები)	ტექნიკური ანალიზის დოკუმენტების რაოდენობა.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი	კვლევა, ინოვაცია და კონკურენტუნარიანობა.	

GHG-8: განათლებისა და ცნობიერების ამაღლების სტრატეგიის შემუშავება (მათ შორის სინთეზური სასუქების გამოყენებასთან დაკავშირებით).

GHG-8: განათლებისა და ცნობიერების ამაღლების სტრატეგიის შემუშავება (მათ შორის სინთეზური სასუქების გამოყენებასთან დაკავშირებით).

მიზანი 1.2: სასოფლო-სამეურნეო წარმოებიდან წარმოქმნილი ემისიების შემცირება და სასოფლო-სამეურნეო სექტორში ნახშირბადის დაბალი მოხმარების მიდგომების მხარდაჭერა.

აღწერა: განათლების და ცნობიერების ამაღლების სტრატეგიის შემუშავება, რომელიც ხელს შეუწყობს ისეთი შერჩეული შემარბილებელი ღონისძიებების განხორციელებას, როგორცაა სინთეზური სასუქების ალტერნატივის გამოყენება და 2023-2024 წლების კლიმატის სამოქმედო გეგმის ახალი ქმედებების იდენტიფიცირებას.

ვადები	2021 წლიდან 2024 წლამდე.	
სექტორი	სოფლის მეურნეობა.	
შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა.	
განხორციელების სტატუსი	განხილვის სტადიაშია.	
ვარაუდები	<p>ჩატარდება ცნობიერების ამაღლებასთან დაკავშირებული მინიმუმ 12 ღონისძიება.</p> <p>ცოდნის გაფართოების ცენტრებისა და სურსათის ეროვნული სააგენტოს მიერ ინფორმირებული ფერმერების პროცენტული რაოდენობა, რომლებმაც გააუმჯობესეს ინფორმაცია შინაური ცხოველების მდგრადი კვების პრაქტიკისა და ნიადაგის მდგრადი მართვის შესახებ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 0% 2020 წელს; • ფერმერების სამიზნე კონტიგენტის 50% 2022 წელს; • ფერმერების სამიზნე კონტიგენტის 50% 2024 წელს; • ფერმერების სამიზნე კონტიგენტის 50% 2026 წელს; • ფერმერების სამიზნე კონტიგენტის 50% 2028 წელს; • ფერმერების სამიზნე კონტიგენტის 50% 2030 წელს. 	
მოსალოდნელი შედეგები	სტრატეგიული დოკუმენტის დამთავრება .	
დაფინანსების წყაროები (ლარი)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	330,000 ლარი.
	მუნიციპალური	არ არის მონაცემები
	კერძო სექტორი / სახელმწიფო კომპანიები	არ არის მონაცემები.
	დონორის მხარდაჭერა	მოსაძებნია.
პასუხისმგებელი უწყება	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.	
პარტნიორი დაწესებულება(ები)	<p>სსიპ „გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი“.</p> <p>ა(ა)იპ „სოფლის განვითარების სააგენტო“ .</p>	

მონიტორინგი	უწყება/წყარო	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.
	პროგრესის მაჩვენებელი(ები)	სტრატეგიული დოკუმენტების რაოდენობა.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი		კვლევა, ინოვაცია და კონკურენტუნარიანობა.

GHG-9: დეგრადირებული ტყის ნაწილის აღდგენა (მათ შორის ხანძრის ადგილების) გატყიანების გზით.

GHG-9: დეგრადირებული ტყის ნაწილის აღდგენა (მათ შორის ხანძრის ადგილების) გატყიანების გზით.	
მიზანი1.3: ნახშირორჟანგის შთანთქმის 10%-ით გაზრდა მიწათსარგებლობის, მიწათსარგებლობის ცვლილებების და სატყეო სექტორში (LULUCF).	
აღწერა: 625 ჰა ტყის დეგრადირებული ტერიტორიის (მათ შორის ხანძრის კერების) აღდგენა გატყიანების გზით. მოხდება 250 ჰა ¹⁵⁵ და 375 ჰა ტყის დეგრადირებული ტერიტორიების (მათ შორის ხანძრის კერების) აღდგენა გატყიანების გზით (125 ჰა წელიწადში). ზუსტი ადგილების შერჩევა მოხდება ყოველი წლის ბოლოს.	
ვადები	2020 წლიდან 2024 წლამდე.
სექტორი	სატყეო მეურნეობა.
შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები	<ul style="list-style-type: none"> • კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა; • ასოცირების შესახებ ხელშეკრულება, მუხლი 302; • საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა 2017-2021; • საქართველოს სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია – 2021-2027.
განხორციელების სტატუსი	<p>ეროვნული სატყეო სააგენტო ამჟამად ახორციელებს 383.2 ჰა მიწის კულტივირებას და მოვლა-შენახვას, მათ შორის:</p> <p>152.3 ჰა - კულტივირებული ნერგების მოვლა-შენახვა და შეჯვარება;</p> <p>171.2 ჰა - ბუნებრივი განახლების ხელშეწყობა;</p> <p>59.6 ჰა - სწრაფად მზარდი ნარგავების მოვლა-შენახვა.</p>
ვარაუდები	ეს არის შემარბილებელი ღონისძიება კლიმატის ცვლილების სექტორთან მიმართებაში. იგი იქნება დაბალემისიანი განვითარების სტრატეგიის (LEDS) ნაწილი, რომელიც ამჟამად შემუშავების პროცესშია.

¹⁵⁵აქედან 125 ჰა შევა სოფლის მეურნეობის განვითარების სამოქმედო გეგმაში.

		<p>2024 წლისთვის 625 ჰექტარი ტყის ფართობი აღდგება გატყიანების შედეგად.</p> <p>ტყის ფართობი სადაც ჩატარდა აღდგენითი სამუშაოები:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 190 ჰექტარი 2019 წელს; • 890 ჰექტარი 2022 წელს; • 2090 ჰექტარი 2024 წელს; • 2690 ჰექტარი 2026 წელს; • 3290 ჰექტარი 2028 წელს; • 4000 ჰექტარზე მეტი 2030 წელს; <p>ემისიების გამომთვლელი EX-ACT მოდელი ითვალისწინებს გრილ ზომიერ ტენიან კლიმატურ ზონას, დაბალი აქტივობის თიხის (LAC) ნიადაგებით. მიწათსარგებლობა იცვლება დეგრადირებული მიწიდან, ზომიერი მთის ტყის სისტემებისაკენ. ხანძრის გაჩენა არ არის გათვალისწინებული. მოდელი ითვალისწინებს რეალიზაციისა და კაპიტალიზაციის ფაზებს შესაბამისად 3 და 17 წლით.</p> <p>ნახშირბადის საშუალო შთანთქმა წლიურად 18,4 ტონა CO₂-ის ექვ/ჰა.</p>
მოსალოდნელი შედეგები		<p>2015 წლის საბაზისო მონაცემებთან შედარებით (ყოველწლიური).</p> <p>11.5 გგCO₂ექვ-ის მოცილება ყოველწლიურად, 2022 წლიდან მინიმუმ 2030 წლისთვის.</p>
დაფინანსების წყაროები (ლარი)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	2,625,000 ლარი 2024 წლისთვის
	მუნიციპალური	არა
	კერძო სექტორი / სახელმწიფო კომპანიები	არა
	დონორის მხარდაჭერა	3,640,000 ლარი კლიმატის მწვანე ფონდიდან გრანტის სახით, გერმანიის მთავრობა.
პასუხისმგებელი უწყება		გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.
პარტნიორი დაწესებულება(ები)		სსიპ „ეროვნული სატყეო სააგენტო“.
მონიტორინგი	უწყება/წყარო	სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.
	პროგრესის მაჩვენებელი(ები)	აღდგენილი ტყის ფართობის ჰა.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი		გააჩნია სინერგიის ეფექტი სხვა GHG/AFOLU ზომებთან ერთად.

GHG-10: დეგრადირებული ტყის აღდგენა ბუნებრივი აღდგენის ხელშეწყობის გზით.

GHG-10: დეგრადირებული ტყის აღდგენა ბუნებრივი აღდგენის ხელშეწყობის გზით.	
მიზანი 1.3: ნახშირორჟანგის შთანთქმის 10%-ით გაზრდა მიწათსარგებლობის, მიწათსარგებლობის ცვლილებების და სატყეო სექტორში (LULUCF).	
<p>აღწერა: 2,411 ჰა დეგრადირებული ტყის აღდგენა ბუნებრივი აღდგენის გზით. განხორციელდება/ განხორციელდა შემდეგი ღონისძიებები:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 2020-2023 წლებში, ეროვნული სატყეო სააგენტო აღადგენს დეგრადირებული ტყეების 800 ჰა-ს (წელიწადში 200 ჰა); 2. 2019 წელს, თბილისის მუნიციპალიტეტმა, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოების (GIZ) დახმარებით, აღადგინა 20 ჰა დეგრადირებული ტყის ტერიტორია; 3. 2019-2024 წლებში, აჭარის სატყეო სააგენტო აღადგენს 600 ჰა დეგრადირებული ტყის ტერიტორიას (სუბალპური); 4. 2020-2024 წლებში, ახმეტის მუნიციპალიტეტი აღადგენს 991 ჰა ტყის ტერიტორიას. <p>ეს ღონისძიება ნაწილობრივ ეყრდნობა საერთაშორისო ფინანსურ მხარდაჭერას.</p>	
ვადები	2019-დან 2024 წლამდე.
სექტორი	სატყეო მეურნეობა.
შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები	<ul style="list-style-type: none"> • კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა; • ასოცირების შესახებ ხელშეკრულება, მუხლი 302; • საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა 2017-2021; • საქართველოს სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია – 2021-2027.
განხორციელების სტატუსი	<p>ამჟამად განხორციელების პროცესშია - ამ ეტაპზე ეროვნულმა სატყეო სააგენტომ ხელი შეუწყო 171 ჰა-ს თვითგანახლებას.</p> <p>2024 წლისთვის ტყე ბუნებრივი აღდგენით აღდგება დაახლოებით 1,300 ჰა ფართობზე.</p>
ვარაუდები	<p>ემისიების გამომთვლელი EX-ACT მოდელი ითვალისწინებს გრილ ზომიერ ტენიან კლიმატურ ზონას, დაბალი აქტივობის თიხის (LAC) ნიადაგებით. მიწათსარგებლობა იცვლება დეგრადირებული მიწიდან, ზომიერი მთის ტყის სისტემებისაკენ. ხანძრის გაჩენა არ არის გათვალისწინებული. მოდელი ითვალისწინებს რეალიზაციისა და კაპიტალიზაციის ფაზებს შესაბამისად 5 და 15 წლით.</p> <p>ნახშირბადის საშუალო შთანთქმა წლიურად 2,9 ტ CO₂-ის ეკვ/ჰა.</p>
მოსალოდნელი შედეგები	2015 წლის საბაზისო მონაცემებთან შედარებით (ყოველწლიური);

		6.9 გგ CO ₂ ეკვ-ის მოცილება ყოველწლიურად, 2022 წლიდან მინიმუმ 2030 წლამდე .
დაფინანსების წყაროები (ლარი)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	პუნქტი 1 და 3 ფინანსდება სახელმწიფო ბიუჯეტიდან 1,125,000 ლარი.
	მუნიციპალური	არცერთი
	კერძო სექტორი/სახელმწიფო კომპანიები	არცერთი
	დონორის მხარდაჭერა	პუნქტი 2 ფინანსდება გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოების (GIZ) მიერ. მე-4 პუნქტისთვის 3,633,260 ლარი გრანტის სახით, გამოყოფილია კლიმატის მწვანე ფონდიდან, გერმანიის მთავრობა.
პასუხისმგებელი უწყება		გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.
პარტნიორი დაწესებულება (ები)		<ul style="list-style-type: none"> • სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო; • სსიპ აჭარის სატყეო სააგენტო; • ახმეტის მუნიციპალიტეტის მმართველობის სისტემაში შემავალი აიპ „თუშეთის დაცული ტერიტორიების ადმინისტრაცია“.
მონიტორინგი	უწყება/წყარო	ეროვნული სატყეო სააგენტო, განმახორციელებელი პარტნიორები.
	პროგრესის მაჩვენებელი (ები)	აღდგენილი ტყის ფართობი ჰა, აქტივობის რაოდენობის მიხედვით.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი		გააჩნია სინერგიის ეფექტი სხვა AFOLU ზომებთან ერთად.

GHG-11: ტყის მდგრადი მართვის პრაქტიკის დანერგვა, ტყის მდგრადი მართვის გეგმების განხორციელების გზით.

GHG-11: ტყის მდგრადი მართვის პრაქტიკის დანერგვა, ტყის მდგრადი მართვის გეგმების განხორციელების გზით.
მიზანი 1.3: ნახშირორჟანგის შთანთქმის 10%-ით გაზრდა მიწათსარგებლობის, მიწათსარგებლობის ცვლილებების და სატყეო სექტორში (LULUCF).
აღწერა: ტყის მდგრადი მართვის პრაქტიკის დანერგვა 402,109 ჰექტარ ფართობზე, - მდგრადი მართვის გეგმის განხორციელების გზით, რომელიც შემუშავებული და დამტკიცებულია 11 მუნიციპალიტეტისთვის. გეგმა მოიცავს ისეთი ღონისძიებების მხარდაჭერას, როგორცაა: საჭირო

<p>ინფრასტრუქტურის განვითარება; მოვლა-შენარჩუნება; ჭრები; ტყის აღდგენა; სანიტარული ჭრები და სხვა.</p> <p>ლონისძიება ნაწილობრივ ეყრდნობა კლიმატთან დაკავშირებულ საერთაშორისო დაფინანსებას, 270,807 ჰა ფინანსდება GCF-ის მიერ, ხოლო 131,302 ჰა - სახელმწიფო ბიუჯეტით.</p>	
ვადები	2021-2022 წლები (გაგრძელდება 2027 წლამდე).
სექტორი	სატყეო მეურნეობა.
შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები	<ul style="list-style-type: none"> • ტყის კოდექსი; • კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა; • ასოცირების შესახებ ხელშეკრულება, მუხლი 302; • საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა 2017-2021; • საქართველოს სოფლის და სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია - 2021-2027; • რეგიონული განვითარების პროგრამა – 2018-2021; • საქართველოს გარემოსა და ჯანმრთელობის 2018-2022 წლების ეროვნული სამოქმედო გეგმა (NEHAP-2).
განხორციელების სტატუსი	განხორციელების პროცესში.
ვარაუდები	<p>ეს ლონისძიება მოიცავს მხოლოდ ტყის მდგრადი მართვის გეგმების შემუშავებას, მათ შორის 270,807 ჰა და შემდგომი რეალიზაციით. ლონისძიება იქნება დაბალემისიანი განვითარების სტრატეგიის (LEDS) ნაწილი, რომელიც ამჟამად შემუშავების პროცესშია.</p> <p>ტყის მდგრადი მართვის გეგმა შემუშავებული და დამტკიცებულია მინიმუმ 7 მუნიციპალიტეტის მიერ (ლანჩხუთი, ჩოხატაური, დედოფლისწყარო, სიღნაღი, ადიგენი, ლენტეხი, ლაგოდეხი, ახმეტა).</p> <p>მუნიციპალიტეტში მდგრადად იმართება 269,954 ჰა ტყის ფართობი.</p> <p>2024 წლისთვის დაცული ტერიტორიის მართვის გეგმების 50%-ზე მეტი აერთიანებს კლიმატის ცვლილების შერბილების საკითხებს.</p> <p>ემისიების გამომთვლელი EX-ACT მოდელი ითვალისწინებს გრილ ზომიერ ტენიან კლიმატურ ზონას, დაბალი აქტივობის თიხის (LAC) ნიადაგებით. დეგრადაციის მართვისთვის ვეგეტაციის ტიპი ზომიერი მთის ტყეებია. დასავლეთ საქართველოსთვის ის ინარჩუნებს დეგრადაციის მაღალ დონეს პროექტის გარეშე, ხოლო პროექტთან ერთად, მაღალი დონიდან დეგრადაციის დაბალ დონეზე გადადის. აღმოსავლეთ საქართველოსთვის ის რჩება დეგრადაციის ზომიერ დონეზე პროექტის გარეშე, ხოლო პროექტთან ერთად ზომიერი დონიდან გადადის დეგრადაციის დაბალ დონეზე. ხანძრის გაჩენა არ არის</p>

		გათვალისწინებული. მოდელი, როგორც განხორციელების ასევე კაპიტალიზაციის ფაზისათვის ითვალისწინებს 10 წელიწადს. ნახშირბადის საშუალო წლიური შთანთქმა დასავლეთ საქართველოში ტოლია 1.0 ტონა CO ₂ ექვ/ჰა, ხოლო აღმოსავლეთ საქართველოში კი 1.7 ტონა CO ₂ ექვ/ჰა (საშუალოდ 1.4).
მოსალოდნელი შედეგები		2015 წლის საბაზისო მონაცემებთან შედარებით (ყოველწლიური) : 560 გგCO ₂ ექვ-ის მოცილება ყოველწლიურად, 2022 წლიდან მინიმუმ 2030 წლისთვის.
დაფინანსების წყაროები (ლარი)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	2,510,000 ლარი.
	მუნიციპალური	არა
	კერძო სექტორი/ სახელმწიფო კომპანიები	არა
	დონორის მხარდაჭერა	9,190,000 ლარი (2,526,000 ევრო) გრანტის სახით კლიმატის მწვანე ფონდიდან.
პასუხისმგებელი უწყება		გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.
პარტნიორი დაწესებულება(ები)		<ul style="list-style-type: none"> • სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო; • გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის სახელმწიფო საქვეუწყებო დეპარტამენტი.
მონიტორინგი	უწყება/წყარო	სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.
	პროგრესის მაჩვენებელი (ები)	ჰა ტყის ფართობის მდგრადი მართვა 11 მუნიციპალიტეტში.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი		გააჩნია სინერგიის ეფექტი სხვა GHG/AFOLU ზომებთან ერთად.

GHG-12: ტყის მდგრადი მართვის პრაქტიკის დანერგვა ზედამხედველობისა და შესაძლებლობების განვითარების გზით.

GHG-12: ტყის მდგრადი მართვის პრაქტიკის დანერგვა ზედამხედველობისა და შესაძლებლობების განვითარების გზით.
მიზანი 1.3: ნახშირორჟანგის შთანთქმის 10%-ით გაზრდა მიწათსარგებლობის, მიწათსარგებლობის ცვლილებების და სატყეო სექტორში (LULUCF).
აღწერა: ტყის მდგრადი მართვის პრაქტიკის დანერგვა და განხორციელება, მათ შორის: 270,807 ჰა ტყის ფართობის ზედამხედველობით; მდგრადად მოპოვებული და წარმოებული შეშის მიწოდებით;

სამართლებრივი ბაზის განმტკიცებით; ცოდნისა და განვითარების შესაძლებლობების მენეჯმენტით; გაზომვით, ანგარიშგების და ვალიდაციის სისტემების (MRV) გაუმჯობესების ხელშეწყობით. განხორციელება შემდეგი ქვე-ღონისძიებები:

1. საზედამხედველო რეგულაციების, პროცედურებისა და პროტოკოლის განახლება და დახვეწა, ეფექტური ზედამხედველობის მიზნით;
2. გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტის თანამშრომლების თანამედროვე და განახლებული აღჭურვილობით, ტექნოლოგიებით და სატრანსპორტო საშუალებებით აღჭურვა, ეფექტური ზედამხედველობის მიზნით;
3. შესაბამისი მექანიზმებისა და ტექნოლოგიების დანერგვა (მათ შორის, აუცილებელი სასწავლო მოდულების შემუშავება), მდგრადად მოპოვებული და წარმოებული შემოს მიწოდების ხელშესაწყობად;
4. 14 სამეურნეო ეზოს შექმნა და დაკომპლექტება;
5. სატყეო სექტორში პროფესიული განათლებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების ხელშეწყობა, რაც გულისხმობს საგანმანათლებლო პროგრამების შემუშავებასა და დანერგვას;
6. გარემოს დაცვის სფეროში საუნივერსიტეტო პროგრამების შემუშავება და ტყეების ეკონომიკური პოტენციალის მდგრადი გამოყენების მოდულების შექმნა, რაც უზრუნველყოფს არამდგრადი მეთოდების გამოყენების გამო გამოწვეულ მიმდინარე სოციალურ-ეკონომიკური და ენერგეტიკული ზეწოლის შემცირებას ტყეებზე, და ასევე პირობების შექმნა ტყის მდგრადი მართვისთვის;
7. სატყეო სექტორის დაგეგმვის, მართვისა და მონიტორინგის პროცესში კლიმატის ცვლილებისადმი ადაპტაციასთან დაკავშირებული საკითხების ინტეგრაცია;
8. გაზომვის, ანგარიშგების და ვალიდაციის სისტემების (MRV) და ტყეების ინსტიტუციონალური მოწყობის გაუმჯობესება;
9. ტყის საინფორმაციო და მონიტორინგის სისტემის (FIMS) მოდულების შემუშავება.

გატარებული ღონისძიებებით მიღებული შედეგები:

- ზედამხედველობის განახლებული რეგულაციები, პროცედურები და პროტოკოლები;
- გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის დეპარტამენტის კვალიფიციური და სათანადოდ აღჭურვილი თანამშრომლები;
- დანერგილი მექანიზმები და ტექნოლოგიები, რომელიც ხელს შეუწყობს მდგრადად მოპოვებული და წარმოებული შემოს მიწოდებას;
- შექმნილი და დაკომპლექტებული 14 სამეურნეო ეზო;
- გაუმჯობესებული სამართლებრივი ჩარჩო, რაც ხელს შეუწყობს ტყის მდგრად მართვას (კერძოდ, ტყის ახალი დამტკიცებული კოდექსი და განახლებული #179, #241 და #242 ბრძანებები);
- კლიმატის ცვლილებასთან ადაპტაციის საკითხების ინტეგრაცია სატყეო სექტორის დაგეგმვის, მართვისა და მონიტორინგის პროცესში;
- გაძლიერებული გაუმჯობესებული MRV სისტემა და ინსტიტუციონალური მოწყობა;
- შემუშავებული ტყის საინფორმაციო და მონიტორინგის სისტემის მოდულები.

ეს ღონისძიება ეყრდნობა საერთაშორისო ფინანსურ მხარდაჭერას.

ვადები	2021-2024 წლები (გაგრძელება 2027 წლამდე).
სექტორი	სატყეო მეურნეობა.

<p>შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ტყის კოდექსი; • კლიმატის სტრატეგია სამოქმედო გეგმა; • ასოცირების შესახებ შეთანხმება, მუხლი 302; • საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა 2017-2021 წწ; • საქართველოს სოფლის და სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია - 2021 – 2027წწ; • რეგიონული განვითარების პროგრამა - 2018 – 2021წწ; • საქართველოს გარემოსა და ჯანმრთელობის 2018-2022 წლების ეროვნული სამოქმედო გეგმა (NEHAP-2).
<p>განხორციელების სტატუსი</p>	<p>იწყება 2021 წლიდან.</p>
<p>ვარაუდები</p>	<p>ეს ღონისძიება ძალიან მნიშვნელოვანია საქართველოს სატყეო სექტორისთვის. მისი განხორციელების შედეგად, შესაძლებელია გაორმაგდეს საქართველოს სოფლის მეურნეობის, მეტყევეობის და სხვა მიწათსარგებლობის (AFOLU) ადაპტაციისა და შერბილების ღონისძიებებთან დაკავშირებული გავლენა. ასევე, მონიტორინგის სისტემის (MRV) დანერგვით შესაძლებელია შთანთქმის პოტენციალის ზრდის დადასტურება და კონტროლი ხანგრძლივი დროის განმავლობაში.</p> <p>ემისიების გამომთვლელი EX-ACT მოდელი ითვალისწინებს გრილ ზომიერ ტენიან კლიმატურ ზონას, დაბალი აქტივობის თიხის (LAC) ნიადაგებით. დეგრადაციის მართვისთვის ვეგეტაციის ტიპი ზომიერი მთის ტყეებია. დასავლეთ საქართველოსთვის ის ინარჩუნებს დეგრადაციის მაღალ დონეს პროექტის გარეშე, ხოლო პროექტთან ერთად, მაღალი დონიდან დეგრადაციის დაბალ დონეზე გადადის. აღმოსავლეთ საქართველოსთვის ის რჩება დეგრადაციის ზომიერ დონეზე პროექტის გარეშე, ხოლო პროექტთან ერთად ზომიერი დონიდან გადადის დეგრადაციის დაბალ დონეზე. ხანძრის გაჩენა არ არის გათვალისწინებული. მოდელი ითვალისწინებს, როგორც განხორციელების ასევე კაპიტალიზაციის ფაზისათვის 10 წელიწადს.</p> <p>ნახშირბადის საშუალო წლიური შთანთქმა ტოლია 1.5 ტონა CO₂ ექვ/ჰა.</p>
<p>მოსალოდნელი შედეგები</p>	<p>მოეწყო და დაკომპლექტდა 14 ბიზნესის ეზო.</p> <p>ტყის მდგრადი მართვის პრაქტიკების პრინციპებზე დაფუძნებული ზედამხედველობა ფარავს 270,807 ჰა ტყის ფართობს.</p> <p>2015 წლის საბაზისო მონაცემებთან შედარებით (ყოველწლიური):</p>

		393 გგCO ₂ ეკვ.-ის მოცილება ყოველწლიურად, 2022 წლიდან, მინიმუმ 2030 წლისთვის.
დაფინანსების წყაროები (ლარი)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	არაფულადი.
	მუნიციპალური	არა
	კერძო სექტორი/სახელმწიფო კომპანიები	არა
	დონორის მხარდაჭერა	378,000 ლარი (103,819 ევრო) გრანტის სახით, კლიმატის მწვანე ფონდიდან.
პასუხისმგებელი უწყება		გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.
პარტნიორი დაწესებულება (ები)		<ul style="list-style-type: none"> სსიპ „ეროვნული სატყეო სააგენტო“; გარემოსდაცვითი ზედამხედველობის სახელმწიფო საქვეუწყებო დეპარტამენტი.
მონიტორინგი	უწყება/წყარო	სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო.
	პროგრესის მაჩვენებელი (ები)	ტყის ეფექტური ზედამხედველობის მიზნით განახლებული და/ან მიღებული რეგულაციების, პროცედურების და პროტოკოლების რაოდენობა.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი		გააჩნია სინერჯის ეფექტი სხვა GHG/AFOLU ზომებთან ერთად.

GHG-13: ტყის მდგრადი მართვა და/ან დაცვა, ზურმუხტის ქსელში.

GHG-13: ტყის მდგრადი მართვა და/ან დაცვა, ზურმუხტის ქსელში.	
მიზანი 1.3: ნახშირორჟანგის შთანთქმის 10%-ით გაზრდა მიწათსარგებლობის, მიწათსარგებლობის ცვლილებების და სატყეო სექტორში (LULUCF).	
<p>აღწერა: 643,100 ჰა განსაკუთრებულად დაცული ტერიტორიების ტყის ფონდების მდგრადი მართვა და დაცვა, ზურმუხტის ქსელით მიღებულ და ნომინირებულ უბნებში (590,103 ჰა მიღებული; 52,997 ჰა ნომინირებული). ეს ღონისძიება გულისხმობს ტყის ტერიტორიების მდგრად მართვას, მდგრადი მართვის გეგმების განვითარების, ადაპტაციისა და განხორციელების გზით, როგორცაა: აუცილებელი ინფრასტრუქტურის განვითარება; მოვლა-შენარჩუნება; ჭრა; ტყის აღდგენა; სანიტარიული ჭრა და ა.შ..</p> <p>ეს ღონისძიება ეყრდნობა საერთაშორისო ფინანსურ მხარდაჭერას.</p>	
ვადები	2019-2022 წლები (გაგრძელდება 2030 წლამდე).
სექტორი	სატყეო მეურნეობა.

<p>შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ტყის კოდექსი; • კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა; • ასოცირების შესახებ შეთანხმება, მუხლი 302; • საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა 2017-2021 წწ; • საქართველოს სოფლის და სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია - 2021-2027 წწ; • რეგიონული განვითარების პროგრამა -2018-2021 • საქართველოს გარემოსა და ჯანმრთელობის 2018-2022 წლების ეროვნული სამოქმედო გეგმა (NEHAP-2).
<p>განხორციელების სტატუსი</p>	<p>განხორციელების პროცესში.</p>
<p>ვარაუდები</p>	<p>ეს ღონისძიება მნიშვნელოვანია, რადგან ის პირველ რიგში უზრუნველყოფს ბიომრავალფეროვნების დაცვას, რის შედეგადაც გაიზრდება ტყის ეკოსისტემის ადაპტაცია კლიმატის ცვლილების მიმართ და შესაბამისად გაიზრდება ნახშირბადის მარაგები.</p> <p>2024 წლისთვის შემუშავებულია ზურმუხტის ქსელის მართვის გეგმები, ზურმუხტის ქსელის ტყის ფართობის მინიმუმ 100,000 ჰექტარზე.</p> <p>ნავარაუდებია CO₂ექვ-ს შემცირების განხორციელება 52,997 ჰექტარზე.</p> <p>ემისიების გამომთვლელი EX-ACT მოდელი ითვალისწინებს გრილ ზომიერ ტენიან კლიმატურ ზონას, დაბალი აქტივობის თიხის (LAC) ნიადაგებით. დეგრადაციის მართვისთვის ვეგეტაციის ტიპი ზომიერი მთის ტყეებია. დასავლეთ საქართველოსთვის ის ინარჩუნებს დეგრადაციის მაღალ დონეს პროექტის გარეშე, ხოლო პროექტთან ერთად, მაღალი დონიდან დეგრადაციის დაბალ დონეზე გადადის. აღმოსავლეთ საქართველოსთვის ის რჩება დეგრადაციის ზომიერ დონეზე პროექტის გარეშე, ხოლო პროექტთან ერთად ზომიერი დონიდან გადადის დეგრადაციის დაბალ დონეზე. ხანძრის გაჩენა არ არის გათვალისწინებული. მოდელი ითვალისწინებს, როგორც განხორციელების ასევე კაპიტალიზაციის ფაზისათვის 10 წელიწადს.</p> <p>ნახშირბადის საშუალო წლიური შთანთქმა ტოლია 1.5 ტონა CO₂ ექვ/ჰა.</p>
<p>მოსალოდნელი შედეგები</p>	<p>2015 წლის საბაზისო მონაცემებთან შედარებით (ყოველწლიური):</p> <p>393 გგ CO₂ექვ.-ს მოცილება ყოველწლიურად, 2030 წლისთვის.</p>
	<p>სახელმწიფო ბიუჯეტი</p> <p>მართვასთან დაკავშირებით უნდა განისაზღვროს.</p>
	<p>მუნიციპალური</p> <p>არცერთი</p>

დაფინანსების წყაროები (ლარი)	კერძო სექტორი/სახელმწიფო კომპანიები	არცერთი
	დონორი მხარდაჭერა	60,000 ლარი გერმანიის მთავრობიდან.
პასუხისმგებელი უწყება		გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.
პარტნიორი დაწესებულება(ები)		სსიპ ეროვნული სატყეო სააგენტო. სსიპ „დაცული ტერიტორიების სააგენტო“.
მონიტორინგი	უწყება/წყარო	სახელმწიფო ქვე-უწყება, ბიომრავალფეროვნებისა და სატყეო პოლიტიკის დეპარტამენტი.
	პროგრესის მაჩვენებელი(ები)	ზურმუხტის ქსელის ფარგლებში დაცული/მდგრადად მართული ჰა ტყის ფართობი.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი		გააჩნია სინერჯის ეფექტი სხვა GHG/AFOLU ზომებთან ერთად.

GHG-14: ახალ დაცულ ტერიტორიებში შემავალი ტყის დაცვა ან/და მდგრადი მართვა.

GHG-14: ახალ დაცულ ტერიტორიებში შემავალი ტყის დაცვა ან/და მდგრადი მართვა.	
მიზანი 1.3: ნახშირორჟანგის შთანქმის 10%-ით გაზრდა მიწათსარგებლობის, მიწათსარგებლობის ცვლილებების და სატყეო სექტორში (LULUCF).	
<p>აღწერა: ეს ღონისძიება მოიცავს სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტოს მიერ, ახალი დაცული ტერიტორიების ფარგლებში 162, 895 ჰა ტყის ფართობის დაცვას და/ან მდგრად მართვას, მათ შორის შემდეგ ტერიტორიებს:</p> <ul style="list-style-type: none"> - რაჭის ეროვნული პარკი - 16 684 ჰა; - კვერეთის აღკვეთილი - 14 711 ჰა; - ტანას აღკვეთილი - 10 929 ჰა; - ტანასა და თეძამის დაცული ლანდშაფტი - 10 217 ჰა; - მაჭახლის დაცული ლანდშაფტი - 3 326 ჰა; 	
ვადები	2021-2024 წლები (გაგრძელდება 2030 წლამდე).
სექტორი	სატყეო მეურნეობა.
შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები	კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა; ასოცირების შესახებ შეთანხმება, მუხლი 302; საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა 2017-2021 წწ; რეგიონული განვითარების პროგრამა – 2018-2021წწ.
განხორციელების სტატუსი	განხორციელების პროცესში.

<p>ვარაუდები</p>	<p>ემისიების გამომთვლელი EX-ACT მოდელი ითვალისწინებს გრილ ზომიერ ტენიან კლიმატურ ზონას, დაბალი აქტივობის თიხის (LAC) ნიადაგებით. დეგრადაციის მართვისთვის ვეგეტაციის ტიპი ზომიერი მთის ტყეებია. დასავლეთ საქართველოსთვის ის ინარჩუნებს დეგრადაციის მაღალ დონეს პროექტის გარეშე, ხოლო პროექტთან ერთად, მაღალი დონიდან დეგრადაციის დაბალ დონეზე გადადის. აღმოსავლეთ საქართველოში მდებარე ადგილებისათვის (ერუშეთი, თრიალეთი, ატენი, ძამა და არაგვი), ინარჩუნებს დეგრადაციის ზომიერ დონეს პროექტის გარეშე და პროექტთან ერთად ზომიერი დონიდან გადადის დეგრადაციის დაბალ დონეზე. ხანძრის გაჩენა არ არის გათვალისწინებული. მოდელი ითვალისწინებს განხორციელებისა და კაპიტალიზაციის ფაზებისათვის 2 და 8 წელიწადს დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიებისთვის (სამეგრელო, რაჭა, სვანეთი და რაჭა-ლეჩხუმი). ხოლო აღმოსავლეთ საქართველოს ტერიტორიებისთვის (ერუშეთი, თრიალეთი, ატენი, ძამა და არაგვი) მოდელი ითვალისწინებს 10 წელიწადს, როგორც განხორციელების ასევე კაპიტალიზაციის ფაზისათვის.</p> <p>ნახშირბადის საშუალო წლიური შთანთქმა ტოლია 1.3 ტონა CO₂ ექვ/ჰა.</p>								
<p>მოსალოდნელი შედეგები</p>	<p>2015 წლის საბაზისო მონაცემებთან შედარებით (ყოველწლიური):</p> <p>213 გგCO₂ექვ.-ს მოცილება ყოველწლიურად, 2030 წლისთვის; ახლადშექმნილ/გაფართოებულ ტერიტორიებზე დაცული /მდგრად მართვადი ტყის ფართობი არის მინიმუმ 150,000 ჰა.</p>								
<p>დაფინანსების წყაროები (ლარი)</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="393 1283 683 1381"> <p>სახელმწიფო ბიუჯეტი</p> </td> <td data-bbox="683 1283 1471 1381"> <p>185,845 ლარი 2024 წლისთვის.</p> </td> </tr> <tr> <td data-bbox="393 1381 683 1444"> <p>მუნიციპალურ</p> </td> <td data-bbox="683 1381 1471 1444"> <p>არა</p> </td> </tr> <tr> <td data-bbox="393 1444 683 1577"> <p>კერძო სექტორი/სახელმწიფო კომპანიები</p> </td> <td data-bbox="683 1444 1471 1577"> <p>არა</p> </td> </tr> <tr> <td data-bbox="393 1577 683 1675"> <p>დონორის მხარდაჭერა</p> </td> <td data-bbox="683 1577 1471 1675"> <p>არა</p> </td> </tr> </table>	<p>სახელმწიფო ბიუჯეტი</p>	<p>185,845 ლარი 2024 წლისთვის.</p>	<p>მუნიციპალურ</p>	<p>არა</p>	<p>კერძო სექტორი/სახელმწიფო კომპანიები</p>	<p>არა</p>	<p>დონორის მხარდაჭერა</p>	<p>არა</p>
<p>სახელმწიფო ბიუჯეტი</p>	<p>185,845 ლარი 2024 წლისთვის.</p>								
<p>მუნიციპალურ</p>	<p>არა</p>								
<p>კერძო სექტორი/სახელმწიფო კომპანიები</p>	<p>არა</p>								
<p>დონორის მხარდაჭერა</p>	<p>არა</p>								
<p>პასუხისმგებელი უწყება</p>	<p>სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო.</p>								
<p>პარტნიორი დაწესებულება (ები)</p>	<p>დონორის მხარდაჭერა.</p>								
<p>უწყება/წყარო</p>	<p>სსიპ დაცული ტერიტორიების სააგენტო.</p>								

მონიტორინგი	პროგრესის მაჩვენებელი(ები)	ახლად შექმნილი ტერიტორიების ფარგლებში დაცული/მდგრადად მართული ტყის ფართობი.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი		გააჩნია სინერჯის ეფექტი სხვა GHG/AFOLU ღონისძიებებთან ერთად.

GHG-15: სატყეო საკითხებთან დაკავშირებული სექტორთაშორისი კოორდინაციის გაძლიერება და მხარდაჭერა.

GHG-15: სატყეო საკითხებთან დაკავშირებული სექტორთაშორისი კოორდინაციის გაძლიერება და მხარდაჭერა.		
მიზანი 1.3: ნახშირორჟანგის შთანთქმის 10%-ით გაზრდა მიწათსარგებლობის, მიწათსარგებლობის ცვლილებების და სატყეო სექტორში (LULUCF).		
<p>აღწერა: ეს ღონისძიება გააძლიერებს და დაეხმარება სატყეო საკითხებთან დაკავშირებულ დარგთაშორის კოორდინაციას. ღონისძიებები მოიცავს დარგთაშორისი შეხვედრების ორგანიზებას, ხელისუფლებას შორის კოორდინაციის მექანიზმების გაძლიერებას (მათ შორის საკონტაქტო პირების/ჯგუფების იდენტიფიკაციას) და ეროვნული სატყეო პროგრამის მიმდინარეობის ფარგლებში ინფორმაციის გაცვლის ელექტრონული სისტემის ამოქმედებას და განახლებას.</p> <p>ურთიერთდაკავშირებულ სექტორებთან გაძლიერებული კოორდინაცია გამოიწვევს ეროვნულ სტრატეგიულ დაგეგმვაში სატყეო საკითხების უფრო ეფექტურ ინტეგრაციასა და განხილვას, ასევე სატყეო სექტორის დაგეგმვის ფარგლებში ეკონომიკური, ენერგეტიკული, სოციალური და სხვა პრიორიტეტების გათვალისწინებას.</p>		
ვადები	2021-2022 წლები (გაგრძელდება 2030 წლამდე).	
სექტორი	სატყეო მეურნეობა.	
შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები	<ul style="list-style-type: none"> კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა; ასოცირების შესახებ შეთანხმება, მუხლი 302. 	
განხორციელების სტატუსი	დაიწყო 2021 წელს.	
ვარაუდები	ფულადი სახსრების არსებობა კოორდინაციის მხარდასაჭერად.	
მოსალოდნელი შედეგები	არ არის პირდაპირი ზემოქმედება სათბურის გაზებზე.	
დაფინანსების წყაროები (ლარი)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	არ არის მოცემული.
	მუნიციპალური	არა
	კერძო სექტორი/სახელმწიფო კომპანიები	არა

	დონორის მხარდაჭერა	არა
პასუხისმგებელი უწყება		სახელმწიფო ქვე-უწყება, ბიომრავალფეროვნების და სატყეო პოლიტიკის დეპარტამენტი.
პარტნიორი დაწესებულება (ები)		დონორის მხარდაჭერა.
მონიტორინგი	უწყება/წყარო	სახელმწიფო ქვე-უწყება, ბიომრავალფეროვნების და სატყეო პოლიტიკის დეპარტამენტი.
	პროგრესის მაჩვენებელი (ები)	დარგთაშორისი კოორდინაციის გამლიერებასთან დაკავშირებული ღონისძიებების რაოდენობა.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი		გააჩნია სინერჯის ეფექტი სხვა GHG/AFOLU ღონისძიებებთან ერთად.

GHG-16: ტყეების მდგრადი მართვის ხელშეწყობა, მისი მრავალფუნქციური გამოყენების მხარდაჭერით, საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებით და ტყის რეფორმის პროცესებში საზოგადოების ჩართულობით.

GHG-16: ტყეების მდგრადი მართვის ხელშეწყობა, მისი მრავალფუნქციური გამოყენების მხარდაჭერით, საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებით და ტყის რეფორმის პროცესებში საზოგადოების ჩართულობით.	
მიზანი 1.3: ნახშირორჟანგის შთანთქმის 10%-ით გაზრდა მიწათსარგებლობის, მიწათსარგებლობის ცვლილებების და სატყეო სექტორში (LULUCF).	
<p>აღწერა: ეს ღონისძიება ხელს შეუწყობს: ტყეების მდგრად მართვას; მის მრავალ ფუნქციურ გამოყენებას; საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებას; ტყის რეფორმის პროცესებში საზოგადოების ჩართულობას. კონკრეტული საქმიანობა მოიცავს შემდეგს:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ტყეების არა მერქნული პოტენციალის შეფასებას (მათ შორის ტურისტული და რეკრეაციული), საზოგადოების ჩართულობის პრიორიტეტების განსაზღვრას და რეკრეაციული პოტენციალის განვითარება/განხორციელებას; • სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის შემუშავებასა და განხორციელებას. ტყეების მრავალფუნქციური და მდგრადი გამოყენების ვარიანტებისა და ტექნოლოგიების, აგრეთვე, მათი განხორციელების უპირატესობის შესახებ ადგილობრივი მოსახლეობის ინფორმირებულობას. <p>ეს ღონისძიება ეყრდნობა საერთაშორისო ფინანსურ მხარდაჭერას.</p>	
ვადები	2021-2024 წლები (გაგრძელდება 2030 წლამდე).
სექტორი	სატყეო მეურნეობა.
შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები	<ul style="list-style-type: none"> • კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა; • ასოცირების შესახებ შეთანხმება, მუხლი 302; • საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა 2017-2021 წწ; • საქართველოს სოფლის და სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია – 2021-2027 წწ;

		<ul style="list-style-type: none"> • ტურიზმის სტრატეგია - 2025 წ; • საქართველოს გარემოსა და ჯანმრთელობის 2018-2022 წწ წლების ეროვნული სამოქმედო გეგმა(NEHAP-2).
განხორციელების სტატუსი		დაიწყება 2021 წელს.
ვარაუდები		ცნობიერების ამაღლება და რეფორმებში მონაწილეობა შეამცირებს ტყეებზე, როგორც ხე-ტყის წყაროზე, მოსახლეობის ზეწოლას.
მოსალოდნელი შედეგები		<p>სათბურის გაზებზე არ ექნება პირდაპირი ზემოქმედება;</p> <p>მოსახლეობის მიერ სამიზნე ტერიტორიებზე ტყის უკანონო ჭრისა და ხე-ტყის გამოყენების შემთხვევების წლიური რაოდენობა მცირდება 30%-ით;</p> <p>2024 წლისთვის გაცემულია მინიმუმ 10 ნებართვა არამერქნული რესურსებით სარგებლობაზე, სულ მცირე 3 ნებართვა გაცემულია რეკრეაციული რესურსებით სარგებლობაზე; მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლების კამპანიის გეგმა შემუშავებულია.</p>
დაფინანსების წყაროები (ლარი)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	არა
	მუნიციპალური	არა
	კერძო სექტორი/ სახელმწიფო კომპანიები	არა
	დონორის მხარდაჭერა	1,330,000 ლარი (365,000 ევრო) გრანტის სახით 2024 წლისთვის, კლიმატის მწვანე ფონდიდან, გერმანიის მთავრობა, შვედეთის მთავრობა, შვეიცარიის მთავრობა.
პასუხისმგებელი უწყება		გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო.
პარტნიორი დაწესებულება (ები)		<ul style="list-style-type: none"> • სსიპ „ეროვნული სატყეო სააგენტო“; • სსიპ „დაცული ტერიტორიების სააგენტო“; • სსიპ „გარემოსდაცვითი ინფორმაციისა და განათლების ცენტრი“; • სსიპ „აჭარის სატყეო სააგენტო“; • ახმეტის მუნიციპალიტეტის მართველობის სისტემაში შემავალი ა(ა)იპ „თუშეთის დაცული ლანდშაფტის ადმინისტრაცია“.
მონიტორინგი	უწყება/წყარო	სახელმწიფო ქვე-უწყება, ბიომრავალფეროვნების და სატყეო პოლიტიკის დეპარტამენტი.
	პროგრესის მაჩვენებელი (ები)	<ul style="list-style-type: none"> • სამოქმედო გეგმის შემუშავება და განხორციელება ტყეების სარგებლიანობის შესახებ ინფორმაციის გავრცელებასთან დაკავშირებით;

	<ul style="list-style-type: none"> • შეშის და ხე-ტყის კანონიერი და არაკანონიერი ჭრის რაოდენობა, მ³.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი	გააჩნია სინერგიის ეფექტი სხვა GHG/AFOLU ღონისძიებებთან ერთად.

GHG-17: ოფიციალური არა სახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელების დახურვა.

GHG-17: ოფიციალური არა სახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელების დახურვა.	
მიზანი 1.4: ნარჩენების სექტორის დაბალნახშირბადიანი განვითარების ხელშეწყობა კლიმატგონივრული და ენერგოეფექტური ტექნოლოგიებისა და მომსახურებების წახალისების გზით.	
<p>აღწერა: არსებული ნაგავსაყრელები, რომლებიც ფუნქციონირებდნენ ნარჩენების მართვის კოდექსის მიღებისას, გააგრძელებენ მუშაობას მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მათ ექნებათ საქართველოს კანონის „გარემოზე ზემოქმედების ნებართვის შესახებ“ შესაბამისად გაცემული ნებართვა. ნაგავსაყრელები, რომელებსაც არ აქვთ ნებართვა, უნდა დაიხუროს ეტაპობრივად, მათ შორის ბათუმში, ქუთაისში, აღმოსავლეთ და დასავლეთ საქართველოში მდებარე სხვა ობიექტებიც. გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო მიიღებს გადაწყვეტილებას და დაგეგმავს, ამ ნაგავსაყრელების დახურვის პარალელურად ახალ რეგიონული ნაგავსაყრელების მშენებლობასთან დაკავშირებით. საქართველოში მოქმედ არცერთ არსებულ ნაგავსაყრელზე არ არის მეთანის გაზის შეგროვებისა და მისი განმეორებით გამოყენების სისტემა.</p>	
ვადები	2021 წლიდან (1 კვარტალი) – 2023 წლისთვის (4 კვარტალი) - არსებული ნაგავსაყრელები, ახალი რეგიონული ნაგავსაყრელების მშენებლობის პარალელურად, უნდა დაიხუროს 2023 წლის 11 აგვისტომდე.
სექტორი	ნარჩენები
შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები	<ul style="list-style-type: none"> • კლიმატის ცვლილების 2020-2030 წლების სტრატეგია და 2020-2023 წლების სამოქმედო გეგმა (CSAP); • ასოცირების შესახებ შეთანხმება: მხარს უჭერს 2008 წლის 19 ნოემბრის ევროპარლამენტისა და საბჭოს 2008/98/EC დირექტივის განხორციელებას ნარჩენების შესახებ; საბჭოს 1999/31/EC დირექტივა ნაგავსაყრელების ნარჩენების შესახებ (EC)N1882/2003 რეგულაციით შეტანილი ცვლილებების შესაბამისად; • ნარჩენების მართვის კოდექსი; • საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა 2017-2021 წწ; • ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა; • საქართველოს გარემოსა და ჯანმრთელობის 2018-2022 წლების ეროვნული სამოქმედო გეგმა (NEHAP-2).
განხორციელების სტატუსი	მიმდინარე

<p>ვარაუდები</p>	<p>2024 წლამდე მინიმუმ 4 დახურული ნაგავსაყრელით ჯამში შემცირდება: 416.85 გგ CO₂ეკვ (ან 19.85 გგCH₄):</p> <ul style="list-style-type: none"> • 59.9 გგCO₂ეკვ. (ბათუმი); • 63 გგ CO₂ეკვ (ქუთაისი); • 189 გგ CO₂ეკვ. (სხვა-აღმოსავლეთ საქართველო); • 105 გგ CO₂ეკვ. (სხვა- დასავლეთ საქართველო). <p>გეგმის მიხედვით, 33 არსებული ნაგავსაყრელიდან, მხოლოდ თბილისისა და რუსთავის ნაგავსაყრელები უნდა შენარჩუნდეს. 31- იდან ერთ-ერთი, ბორჯომი, უკვე დაიხურა. დანარჩენი 30-ის დახურვის ეფექტი, მეთანის ემისიების შემცირების კუთხით გაანგარიშებულია შემდეგნაირად:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ბათუმის და ქუთაისის ნაგავსაყრელების ემისიები დახურვამდე და მის შემდეგ გამოითვლება ამ ქალაქების შესაბამისი კოეფიციენტებით (საქართველოს ეროვნული სათბურის გაზების ინვენტარიზაცია, მეოთხე ეროვნული შეტყობინების ფარგლებში). ამ ნაგავსაყრელების გახსნის წლები არის მიჩნეული საწყის წლებად; - დანარჩენი არსებული ნაგავსაყრელები იყოფა 2 ჯგუფად. ზომიერად მშრალი და ნოტიო კლიმატის შესაბამისად, რეალურ პირობებთან მაქსიმალური მიახლოების უზრუნველსაყოფად (რადგან გამოყენებული მოდელი ითვალისწინებს სხვადასხვა პარამეტრებს სხვადასხვა კლიმატისთვის). ამ ჯგუფების საწყისი წელი არის უახლესი ღია ნაგავსაყრელების გახსნის წელი (2012); - შესაბამის ნაგავსაყრელზე განლაგებული ნარჩენების ოდენობა ორივე ჯგუფისთვის შევიდა მოდელში და მათზე მიმაგრებული მოსახლეობა გამოითვალა, ერთ სულ მოსახლეზე წარმოქმნილი ნარჩენების სტანდარტული კოეფიციენტის საფუძველზე. (შენიშვნა: ქუთაისის ნიკვას ნაგავსაყრელზე მიერთებული მოსახლეობა გაცილებით მეტია ვიდრე თავად ქალაქის მოსახლეობა. ნარჩენების განთავსება სხვა მიმდებარე რაიონებში და ასევე ქუთაისის საპარლამენტო ფუნქციის გამო, საჭირო გახდა მოსახლეობის ხელოვნურად გაზრდა, მოდელში რეალური ნარჩენების რაოდენობასთან შესაბამისობის უზრუნველსაყოფად); - მოსახლეობის რაოდენობა არ შეცვლილა 2017 წლიდან. ეს გაანგარიშება დაფუძნებულია ქვეყნის დემოგრაფიული ცვლილებების დინამიკაზე, ნულის ფარგლებში. <p>მეთანის ემისიები ორივე ჯგუფისათვის გაანგარიშებული იქნა, დახურვის შემდეგ (2017 წლიდან-2030 წლამდე, 2024 წელს დახურვის შემთხვევაში) და დახურვის შემთხვევაში (2017 წლიდან 2030 წლამდე):</p> <ul style="list-style-type: none"> - ემისიების შემცირება გამოთვლილია შესაბამისი სხვაობებით და დაჯამებულია. ბათუმის (3), ქუთაისის (3), მშრალი კლიმატის ჯგუფის (6) და ტენიანი კლიმატის ჯგუფის (5) ნაგავსაყრელებისთვის. (3 + 3 + 6 + 5 = 17 გგ მეთანი 2030 წლისთვის. ეს განსხვავება უფრო გაიზრდება შემდეგ
-------------------------	---

		<p>წლებში). დახურული ნაგავსაყრელებიდან ემისიები შემცირდება 2046 წელს (ბათუმი), 2040 წელს (ქუთაისი), 2060 წელს მშრალი და 2050 წელს ტენიანი ნაგავსაყრელებიდან.</p> <p>შენიშვნა: ნავარაუდევია რომ 2025 წლის შემდეგ ნარჩენების ეს მასა გადატანილი იქნება შესაბამის რეგიონულ ნაგავსაყრელებზე (ბუნებრივ ნაგავსაყრელზე განთავსებულ ნარჩენებთან ერთად, მათი დახურვის შემდეგ), რომელიც მოემსახურება იმავე მოსახლეობას.</p>
მოსალოდნელი შედეგები		<ul style="list-style-type: none"> • შემცირებული 70 გგრCO₂ეკვ.- 2030 წელს; • 416.85 გგ CO₂ეკვ. –კუმულაციური 2030 წლისთვის.
დაფინანსების წყაროები (ლარი)	საერთო ბიუჯეტი	2,520,000.0 ლარი 2030 წლისთვის.
	სახელმწიფო ბიუჯეტი	
	მუნიციპალური	არ არის მონაცემები.
	კერძო სექტორი/ სახელმწიფო კომპანიები	არ არის მონაცემები.
	დონორის მხარდაჭერა	4,000,000 ლარი სესხის სახით საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტებიდან (EBRD).
პასუხისმგებელი უწყება		რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობა.
პარტნიორი დაწესებულება (ები)		<ul style="list-style-type: none"> • გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო; • შესაბამისი მუნიციპალიტეტები; • სსიპ „მყარი ნარჩენების მართვის კომპანია“; • სსიპ „ მუნიციპალური განვითარების ფონდი“.
მონიტორინგი	უწყება/წყარო	რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო.
	პროგრესის მაჩვენებელი (ები)	დახურული ნაგავსაყრელების რაოდენობა.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი		დეკარბონიზაცია: GHG-19.

GHG-18: სტიქიური ნაგავსაყრელების დახურვა.

GHG-18: სტიქიური ნაგავსაყრელების დახურვა.
მიზანი 1.4: ნარჩენების სექტორის დაბალნახშირბადიანი განვითარების ხელშეწყობა კლიმატგონივრული და ენერგოეფექტური ტექნოლოგიებისა და მომსახურებების წახალისების გზით.

აღწერა: ნაგავსაყრელები განთავსებულია მთელი ქვეყნის მასშტაბით, მათი რეალური რაოდენობა უცნობია და არ არსებობს ოფიციალური ინფორმაცია ამ ნაგავსაყრელებზე განთავსებული ნარჩენების რაოდენობისა და შემადგენლობის შესახებ. ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის თანახმად, 2020 წლის ბოლოსთვის უნდა დახურულიყო ყველა არსებული ნაგავსაყრელი, რომელიც არ შეესაბამებოდა ნარჩენების მართვის კოდექსით განსაზღვრულ ნორმებს. ქვეყანაში ნარჩენების შეგროვების დონემ 2020 წლისთვის უნდა შეადგინოს 90%, ხოლო 2025 წლისთვის - 100%. საყოფაცხოვრებო ნარჩენი უნდა შეგროვდეს მთლიანად, ნაწილობრივ გადამუშავდეს და განთავსდეს არასახიფათო ნარჩენების ნაგავსაყრელებზე.

ვადები	2026 წელი
სექტორი	ნარჩენები
შესაბამისი საპროექტო დოკუმენტები, სამართლებრივი და მარეგულირებელი აქტები	<ul style="list-style-type: none"> • კლიმატის სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა; • ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა; • ასოცირების შესახებ შეთანხმება: მხარს უჭერს 2008 წლის 19 ნოემბრის ევროპარლამენტისა და ევროსაბჭოს 2008/98 / EC დირექტივის განხორციელებას ნარჩენების მართვის შესახებ; 1999/31/EC დირექტივა ნაგავსაყრელების ნარჩენების შესახებ (EC) N 1882/2003 რეგულაციით შეტანილი ცვლილებების შესაბამისად; • ნარჩენების მართვის კოდექსი; • საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა მესამე ეროვნული პროგრამა (NEAP-3) 2017-2021 წწ; • ნარჩენების მართვის ეროვნული სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა; • საქართველოს გარემოსა და ჯანმრთელობის 2018-2022 წლების ეროვნული სამოქმედო გეგმა (NEHAP-2).
განხორციელების სტატუსი	მიმდინარე
ვარაუდები	<p>2026 წლისთვის სტიქიური ნაგავსაყრელები 100% დაიხურება; მიიჩნევა, რომ დახურვის შემდეგ, მეთანის ემისიები გაგრძელდება დაშლის პერიოდის ბოლომდე, მათ შორის 2030 წლამდე;</p> <p>სანაცვლოდ, ნარჩენები შეგროვდება და გაიგზავნება რეგიონულ ნაგავსაყრელებზე, რადგან ისინი აშენებულია GHG-21-ის შესაბამისად;</p> <p>რეგიონული ნაგავსაყრელები უნდა აშენდეს მანამდე;</p> <p>კლიმატური დაყოფა ნაგავსაყრელებთან მიმართებაში არ მომხდარა შესაბამისი მონაცემების არარსებობის გამო. ამრიგად, მოდელმა შეარჩია მშრალი ზომიერი კლიმატი ყველა ბუნებრივი ნაგავსაყრელისთვის;</p> <p>გამოთვლები შესრულდა ერთი ჰიპოთეტური ბუნებრივი ნაგავსაყრელისთვის;</p>

		<p>ნარჩენების და მისი შესაბამისი მოსახლეობა რაოდენობა გამოთვლილი იქნა მოსახლეობის და წარმოქმნილი ნარჩენების მთლიანი რაოდენობას გამოკლებული ლეგალური ნაგავსაყრელების იგივე მონაცემები. გამოყენებულია 2017 წლის მონაცემები.</p> <p>დახურვის წლად განისაზღვრა 2020 წელი. საწყისი წელი იყო 2000.</p> <p>ემისიების შემცირება გამოითვლება 2020 წლიდან 2030 წლამდე პერიოდში (განსხვავება დახურვამდე და დახურვის შემდგომ გამონაბოლოებებს შორის) და ის შეადგენდა 16 გგ მეთანს. აღსანიშნავია, რომ გაზის ემისია დახურვის შემდეგაც გრძელდება, თუმცა სწრაფად იკლებს და ძალიან გვიან, 2080 წლის შემდეგ, გამოჟონავს.</p>
მოსალოდნელი შედეგები		<ul style="list-style-type: none"> • შემცირებული 29 გგრCO₂ეკვ.- 2030 წელს; • 294 გგრCO₂ეკვ.- კუმულაციური 2030 წლისთვის.
დაფინანსების წყაროები (ლარი)	სახელმწიფო ბიუჯეტი	არა
	მუნიციპალური	2,800,000 ლარი.
	კერძო სექტორი/სახელმწიფო კომპანიები	არ არის მონაცემები.
	დონორის მხარდაჭერა	უნდა განისაზღვროს.
პასუხისმგებელი უწყება		მუნიციპალიტეტები.
პარტნიორი დაწესებულება(ები)		<ul style="list-style-type: none"> • გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო; • რეგიონალური განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტრო; • სსიპ „მყარი ნარჩენების მართვის კომპანია“.
მონიტორინგი	უწყება/წყარო	გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო ინფორმირებულია მუნიციპალიტეტების მიერ.
	პროგრესის მაჩვენებელი (ები)	დახურული ნაგავსაყრელების რაოდენობა.
სხვა პოლიტიკასთან და ღონისძიებებთან და/ან მიმართულებებთან კავშირი		დეკარბონიზაცია: GHG-19.

GHG-19: რეგიონული არასახიფათო ნარჩენების განთავსების ობიექტების (ნაგავსაყრელების) მშენებლობა.